

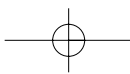
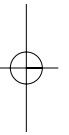
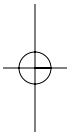
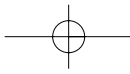
YLIOPILAIDEN TERVEYDENHOITOSÄÄTIÖN
TUTKIMUKSIA 43

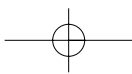
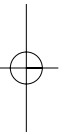
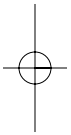
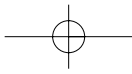
Kyösti Korpiola

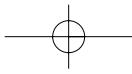
Parantaja sananlaskujen valossa

2007

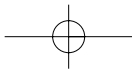

YLIOPPILAIĐEN TERVEYDENHOITOSÄÄTIÖN TUTKIMUKSIA 43

Kyösti Korpiola

PARANTAJA SANANLASKUJEN VALOSSA

2007

Tilaukset: Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö/ julkaisut
Töölönkatu 37 A
00260 Helsinki
puh. (09) 405051
julkaisutilaukset@yths.fi

© Kyösti Korpiola

Julkaisija: Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö

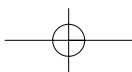
Taitto: Ladontakeskus PS Laakso Oy

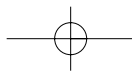
Painopaikka: Hakapaino Oy

ISBN 978-951-9414-93-5 (nid.)

ISBN 978-951-9414-94-2 (PDF)

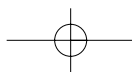
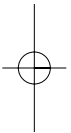
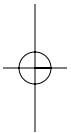
ISSN 1237-5888

SISÄLLYSLUETTELO

KIITOKSET	7
TUTKIMUKSEN TARKOITUS	8
HILJAISEN TIEDON VIISAUS	8
MÄÄRITELMIÄ	8
JOHDANTO	10
MENETELMÄ	11
KIRJALLISUUSLUETTELO	13
SANANLASKUISTA	16
Parantajasananlaskujen yleisyys	16
Sananlaskujen ikä	16
Milloin, miten ja miksi sananlaskuja käytetään?	17
Sananlaskujen vertauskuvallisuus ja monimielisyys	17
Sananlaskujen vastakkaisuus	19
Sananlaskut ja huumori	20
ITSEHOIDOSTA PARANTAJIIN	22
Ei lääkäri kaikkia sairauksia poista	22
Itsehoito lääkärin korvaajana	22
Ei lääkäri ainoa parantaja ole	23
Jumala ja luonto parantajina	24
Sairas sairauden asiantuntijana	24
Omaiset ja ystävät	24
Hierojasta apteekkariin, aviovimosta noitatohtoriin	24
Puoskari	20
Aviovaimo	25
Hyvä ystävä	25
Apteekkari	25
Parturi	26
Välskäri	26
Kokki	26
Kuppari	26
Noitatohtori	27
SANANLASKUJEN LÄÄKÄRI VS. NYKYAJAN LÄÄKÄRI	29
Lääkäri - yksi parantajista	30
Turvallinen ja tarpeellinen lääkäri	30
Lääkäri ammattina	31
Arvostettu lääkäri	31

Ihmeitä tekevä lääkäri	31
Lääkäri - pelätty, vihattu ja väheksytty	32
Erikoistunut lääkäri	33
Perhelääkäri	33
Kirurgi	34
Vanha lääkäri	34
Tunnetun parantajan seuraaja – oppilas	34
Lääkäri kollegana, konsultojana ja potilaana	35
Monta lääkäriä, monta mielipidettä	35
Missä ihmisiä, siellä riitaa ja vihaa	36
Lääkäri potilaana	36
Lääkäri ja palkkio	37
Sairaus maksaa	37
Lääkäri ja lääkkeet	37
Lääkäri on palkkansa ansainnut	30
Maksamaton lääkäripalkkio	38
Pullea kukkaro, hidas paraneminen	38
Ei rahaa, ei hoitoa, ei lääkkeitä	38
Älä lääkäriä perijäksesi tee	38
Vain onnistuneesta hoidostako palkkio?	39
Tullessa tervetullut, mennessä manattu	39
Ilmainen lääkäri - huono lääkäri?	39
Kiitos unohtuu helposti	40
Lääkärikin on vain ihminen	41
Itseen on paha parantaa - lääkäri esimerkkinä	41
Hyvä lääkäri	42
Huono lääkäri	44
Potilaistaan lääkäri tunnetaan	45
Vastaanotostaan lääkäri tunnetaan	45
Rajansa lääkärikin	45
Lääkäriin ammatti on kuluttava ammatti	48
Lääkäri ja kuolema	48
Armokuolema vai työtaturma?	49
POTILAS-PARANTAJA-SUHDE - VAIKUTUSSUHDE	50
Keskinäinen kunnioitus ja usko	51
Sokea usko	52
Sosiaalinen arvostus	52
Realistisuus	53
Parantajien hierarkia	54
Karismaattinen parantaja	55
Luokkakaunaisuus	55
Turvallisuus ja luottamus hoidon kulmakivinä	55
Pelko hoitoon hakeutumisen ja luottamuksen esteenä	57
Lääkäri - asianajaja - pappi	59
LOPPUSANAT	63

KIITOKSET

Vuonna 1988

Taas kerran kiitokset johtaja, ylilääkäri, LKT Juhani Peräsalolle tarkoista huomioista, jotka tulivat visusti huomioon otetuiksi. Esimieheni johtajaylihammaslääkäri, dosentti, HLT, EHL Lauri Turtola on paitsi antanut hyviä neuvoja, myös tukenut minua lämmitävästi.

Harjoittelin vuosikausia itämaisia kaksintaistelulajeja LKT Manu Pasilan kanssa. Usein keskustelu kääntyikin terveyteen, sairauteen, parannettaviin ja parantajiin. Vanhan klinikon sana on painavin.

Dosentti, LKT Gustaf Lilius pisti viiltävillä sanoillaan minut miettimään uudestaan parantaja-potilas-suhteen ambivalenttiutta. Tunnistamalla tunteensa parantaja voi kääntää heikkoutensa voimakseen – itsensä ja potilaan eduksi.

Akateemikko, professori Matti Kuusi osoitti, että toista voi kannustaa ja ohjata parhaiten kysymällä ja saamalla toinen ihminen ajattelemaan ja perustelevaan ajatuksiaan.

Kiitokset Urpo Ratian rahastolle apurahasta.

Vuonna 2007

Juhani Peräsalo ja Matti Kuusi ovat kiitoksieni saavuttamattomissa. Tässä uudessa käsikirjoituksessa on kuitenkin paljon vaikutteita heidän neuvoistaan.

Näin vanhetessa oli syytä vähän ravistella omia ajatustottumuksiaan. Nuori kollegani Heidi Kuula esitti rohkeasti nykyajan hammaslääkäriin mielipiteitä. Samoin potilaani Heidi Salmensuu neuvoi minua potilaan ja opettajan näkökulmasta.

Hammashoitajani Taru-Leena Sorasto ja Kirsti Karjalainen tukivat ja neuvoivat minua vuosikymmeniä. Aktiivisina hoitoon osallistujina, ja toisaalta sivustakatsojina, he oivalsivat paljon sellaista, mitä en itse olisi oivaltanut.

Parantaja ja judokaverini Jukka Rytsy on auttanut minua oman terveyteni hoitamisessa ja antanut neuvoja, joita en olisi muualta saanut.

Kiitokset YTHS:n entiselle tiedotuspäällikölle Martti Kukkoselle tarpeellisesta toimituksellisesta ohjailusta ja vuosien avartavasta keskinäisestä filosofisesta tuumailusta.

Ilman Lauri Turtolan kannustusta olisin tuskin palannut tähän käsikirjoitukseeni.

Lämmin kiitos vuosikymmenien saumattomasta yhteistyöstä.

TUTKIMUKSEN TARKOITUS

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut

- kerätä sananlaskuja lääkäreistä ja muista parantajista
- luokitella kerätty sananlaskuaineisto
- kommentoida sananlaskuja.

HILJAISEN TIEDON VIISAUS

Sananlaskut ovat vuosituhantista kokemuksen tuomaa viisautta, asenteita ja tuntemuksia, jotka vaikuttavat meihin useimmiten tiedostamattamme. Ne kertovat meistä itsestämme parantajina ja potilaina sekä potilaistamme tehokkaalla ja hauskillakin tavalla. Siksi toivon, että tästä tutkimuksesta olisi hyötyä ja iloa.

Lukija voisi esimerkiksi

- nauttia sananlaskujen, kansanrunouden helmien, veikeydestä ja viisaudesta
- ihmetellä potilas–parantaja-suhteen tunnelatauksellisuutta ja monivivahteisuutta
- hyödyntää potilas–parantaja-suhdetta terveyden edistämiseksi ja hoidon tehostamiseksi
- vähentää sekä parantajan että potilaan ihmissuhdekitkaa ja lieventää stressiä
- helpottaa keskinäistä viestintää ja saada lämpöä, tukea sekä voimaa antoisasta keskinäisestä vaikutusprosessista.

MÄÄRITELMIÄ

Parantajia on ollut ja on monenlaisia. “Arkeologia, antropologia ja sosiologia ovat osoittaneet, että lähes jokaisessa tunnetussa, nykyisessä ja entisessä, ihmisyhteisössä on ryhmä ihmisiä, joilla oletetaan olevan sairauksien ehkäisyyn ja hoitoon liittyviä erityistietoja ja -taitoja.” (Vuori, s. 147)

haavuri

“entisaikaan vars. sotajoukoissa haavoja hoitanut ja myös muita vähäisiä kirurgisia tehtäviä suorittanut henkilö, välskäri, haavalääkäri. (Nykysuomen sanakirja = NSS)

kansanparantaja = kansanlääkäri. (Sic!) (NSS)

- kupata** ”vars. kansanomaisena parannusmenetelmänä: laskea jksta verta iskemällä hänen ihoonsa useita pieniä haavoja ja kiinnittämällä niiden kohdalle imien tai muuten ilmaa ohentaen verta imevä sarvi t. imulasi, sarvittaa; myös veren kokoamista imulaseilla niihin kohtiin, joista kipu on poistettava.” (NSS)
- lääkäri** ”nyk. henkilö, joka säädetyt lääketieteelliset yliopisto-opinnot ja -tutkinnot suoritettuaan on saanut viranomaisilta oikeutuksen harjoittaa ammattinaan sairaiden ja vammaisten hoitoa; aik. yl. sellaista toimintaa ammattinaan harjoittava henkilö; ei juuri tittelinä (tällöin tav. tohtori): vrt.(kansan)parantaja, puoskari, haavuri, välskäri. (NSS)
- medicine** “– – (among) savages spell, charm, fetish, as medicine man.” (Concise Oxford Dictionary = COC)
- poppamies** “tietäjä, taikuri, noita, velho; us. *halv.* kansanparantaja, puoskari. (NSS)
- puoskari** “tav. *halv.* henkilö, joka asiaankuuluvaa koulutusta saamatta laittomasti harjoittaa lääkärin tointa; *halv.* laillistetusta mutta taitamattomasta lääkäristä.” (NSS)
- quack** “Ignorant pretender to skill esp. in medicine or surgery, one who offers wonderful remedies or devices, charlatan. “ (COC)
- sorcerer** “User of magic arts, wizard, enchanter.” (COC)
- välskäri** = haavuri. (NSS)
- witch doctor** = medicine man. (COC)

Itse määrittelen parantajan seuraavasti: parantaja on kuka tahansa ihminen, joka edistää omaa terveyttään tai jonkun toisen terveyttä, estää sairauksien syntymistä sekä lievittää oireita ja parantaa sairauksia.

Monet viisaat ovat vuosisatoja koettaneet määritellä sananlaskua kattavaan kaavaan. Nykysuomen sanakirja määrittelee sananlaskun seuraavasti: “kiinteä us. muodoltaan rytmikäs ja sisällykseltään kuvallinen lausuma, joka ilmaisee jnk yleisesti hyväksytyyn, kokemuksen tietä opitun totuuden ja on (ollut) yleisesti (vars. suullisessa) käytössä.” *The Advanced Learner's Dictionary of Current English* -teoksen mukaan sananlasku on “a popular short saying, with words of advice or warning”.

JOHDANTO

Tämä tutkimus on laajennusjatkko aikaisempiin (Korpiola 1983, 1985 ja 1987) terveystä, sairautta ja parantajia käsitteleviin tutkimuksiini. Käsiteparit terveys ja sairaus, elämä ja kuolema sekä parantaja ja potilas liittyvät erottamattomasti meidän kaikkien jokapäiväiseen elämään. Tiedossani ei ole varsinaista sananlaskututkimusta parantajista. Seidl (1982, s. 339–362) käsittelee ansiokkaasti tutkimuksensa viimeisessä luvussa *Arzt und Patient* myös parantajia, joskin hänen tutkimuksensa painopiste on ennen kaikkea englantilaisten ja saksalaisten medisiinisten sananlaskujen antiikissa ja keskiaikaisissa juurissa sekä muunmaalaisissa paralleleissa ja muunnoksissa. Aihe olisi hyvin ajankohtainen, koska lääkäri-parantaja -rooli sekä potilaan suhde omaan terveyteensä ja sairauteensa sekä hoitohenkilökuntaan on suuresti muuttunut.

Alun alkaen tutkimukseni oli nimenomaan sananlaskututkimus. Nyt 17 vuoden jälkeen olen muuttanut haasteekseni parantajan, potilaan ja heidän suhteensa havainnoinnista. Koska tämä tutkielma on tarkoitettu nimenomaan terveys- ja sosiaalialan henkilöstölle, olen jättänyt lähdeteoskoodit ja alkuperäismaan kustakin sananlaskusta pois. Usein on mahdotonta jäljittää, milloin ja missä sanalasku on syntynyt. Samoin samanlainen tai samaa tarkoittava sananlasku on voinut itsenäisesti syntyä missäpäin maailmaa tahansa.

MENETELMÄ

1. Sananlaskulähdekirjallisuuden valinta

Lähdekirjallisuudeksi olen valinnut

- kokoelmia eri roduista ja kulttuureista
- kokoelmia niillä kielillä, joista olen saanut selvää
- kokoelmia ja tutkimuksia niin paljon, että varsinaisia uusia oivalluksia ei enää hevin löytynyt.

Olen suomentanut kaikki sananlaskut. Joitakin sananlaskuja olen kuitenkin jättänyt alkuperäiskielisiksi, jotta lukija voisi edes hiukan maistella ulkomaalaisten sananlaskujen rytmikkaa, väriä sanojen musiikkia. Käännettäessä kielikuvat usein katoavat tai menettävät omalle käyttöympäristölleen ominaiset tehokeinonsa: vivahteet voivat hiipua ja merkitykset muuttua.

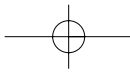
2. Sananlaskujen valinta

Tähän kirjallisuustutkimukseen olen valinnut sellaisia sananlaskuja, jotka tavalla tai toisella koskevat lääkäreitä ja muita parantajia sekä heidän potilaitaan. Sen, että olen sisällyttänyt mukaan noitatohtorin, tietäjän, ei tarvinne kiusata arvonsa tuntevaa koululääketieteen edustajaakaan. Omassa yhteisössään ja omana aikanaan noidat, taikurit, shamaanit, tietäjät ja kansanparantajat vaikuttivat – ja vaikuttavat nykyaikanakin – voimakkaasti sekä yksilön että yhteisön terveyteen ja sairauteen (Harjula 1981, s. 15).

3. Mottojen valinta

Motoiksi otsikoiden alle olen – usein veitikka silmäkulmassa – valinnut

- otsikkoon liittyvän sananparren
- sananlaskun, joka laajentaa otsikkoa yleisemmin arkielämään tai kanssakäymiseen liittyväksi
- otsikkoon liittyvän, jonkun viisaan henkilön sanomuksen tai hänen nimiinsä pistetyn sananlaskumaisen viisauden.

12

Sananlaskuista kiinnostuneille lukijoilleni suosittelen erityisesti seuraavia viime vuonna julkaistuja tutkimuksia ja kokoelmia:

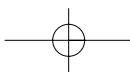
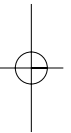
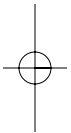
Harjula, Raimo: Monia sateita nähnyt. Afrikkalaisia sananlaskuja ikääntymisen taidosta. Yliopistopaino, Helsinki, 2005.

Kuusi, Matti: Rapatessa roiskuu. Nykysuomen sananparsikirja. SKS, Helsinki, 1988.

Kuusi, Matti ja Lauhakangas, Outi: Maailman sananlaskuviisaus. WSOY, Juva, 1993.

Lauhakangas, Outi: Puheesta ihminen tunnetaan. Sananlaskujen funktiot sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (väitöskirja). SKS, Helsinki, 2004.

Mieder, Wolfgang: "An Apple a Day keeps the Doctor away"; Traditional and modern Aspects of English medical Proverbs. Proverbium 8 (1991), The University of Vermont, Burlington, 1991.

KIRJALLISUUSLUETTELO

Aro, Jussi: Viisautta minareetin varjossa. WSOY, Porvoo, 1979.

Arya, S. P.: Proverbs in Northern India. Indian and Japanese Folklore, KUFUS Publication, Japan, 1984.

Benazeraf, Rafael: Refranero. L'imprimerie continental, Paris, 1965.

v. Bissing, F.: Altägyptische Lebensweisheit, Artemis-Verlag, Zürich, 1955.

Brabinskij, I.: Poslovitsy i pogovorky Narodov Vostoka. Akademija Nauk CCCP, Institut Azii, Moskava, 1961.

Buchanan, Daniel: Japanese Proverbs and Sayings. University of Oklahoma Press, Norman, 1965.

Burton, Richard: Wit and Wisdom from West Afrika. Negro Universities Press, New York, New York, 1969.

Cohen, Israel: Paralel Proverbs. The Dvir Publishing Co, Tel Aviv, 1954.

Davidoff, Henry: World Treasure of Proverbs. Random House, New York, 1946.

Dugast, Idelette: Contes, proverbes et devinettes des Banen. Societe d'etudes linguistiques et anthropologiques de France, Selif, Paris, 1975.

Ehmann, P.: Sprichwörter and Bildlicher Ausdrücke der Japanischen Sprache. Tokyo, 1897.

Ferguson, Rosalind: The Penguin Dictionary of Proverbs. Penguin Books, England, 1983.

Finbert, Elian: Dictionaire des Proverbes du Monde. Robert Laffont, Frande, 1965.

Gianni, L.: Sapienza Italiana in Bocca Alemanna. Paolo Neff, Stuttgart, 1876.

Glusky, Jerzy: Proverbs. Elsevier Publishing Company, Amsterdam, 1971.

Gottlieb, J. L.: Fraseologi. Köbenhavn, 1882.

Graf, A.: 6000 Deutsche und Russische Sprichwörter. Veb Max Niemeyer Verlag, Halle (Saale), 1960.

Gruttman, Felicitas: Ein Beitrag zur Kenntnis der Volkmedizin in Sprichwörtern, Redensarten und Heilsegen des Englischen Volkes, mit besonderer Berücksichtigung der Zahnheilkunde. Hans Adler, Greifswald, 1938.

Haller, Joseph: Altspanische Sprichwörter. Regensburg, 1883.

Harjula, Raimo: Veljeni Mirau. SKS, Pieksämäki, 1981.

Hart, Henry: Seven hundred Chinese Proverbs. Stanford University Press, Standord, USA, 1960.

Herg, E.: Deutsche Sprichwörter in Spiegel fremder Sprachen. Walter de Gruyter & Co, Berlin, 1933.

- Holm, Pelle: Ordspråk och talesätt. Albert Bonniers förlag, Stockholm, 1965.
- Horila, Tapio: Someron Sananparsia. SKS, Vammala, 1977.
- Houghton, Patricia: A World of Proverbs. Planford Press, Pole, 1981.
- Huzii, Otoo: Japanese Proverbs. Japanese Government Railways, Japan, 1940.
- Isigaki, Yukio: Japanese Proverbs. Bulletin on Japanese Culture, 111, 112, Kokusai Bunka Shiko-kai, Tokyo, 1971.
- Ittman, Johannes: Sprichwörter der Kundu (Kamerun). Akademie Verlag, Berlin, 1971.
- Järventausta, Eero: Suoniemen Sananparsia. SKS, Vammala, 1974.
- Kalugila, L.: Swahili Proverbs from East Africa. Scandinavian Institute of African Studies, Uppsala, 1977.
- Kalugila, L.: More Swahili Proverbs from East Africa. Scandinavian Institute of African Studies, Uppsala, 1980.
- Korpiola, Kyösti: Sananlaskujen viisauus terveenäelämisen taidosta. YTHS, Helsinki, 1983.
- Korpiola, Kyösti: Sananlaskujen tieto sairauksista ja niiden hoidosta. YTHS, Helsinki, 1985.
- Korpiola, Kyösti: Japanilaisten sanalaskujen viisauus terveydestä, sairaudesta. Suomalais-Japanilainen Yhdistys, Helsinki, 1988.
- Koskimies, A.: Suomen Kansan Sananlaskuja. SKS, Helsinki, 1906.
- Kragh, Ole: 1000 Ordspråk. Bernces, Nacka, 1980.
- Kuusi, Matti: Vanhan Kansan Sananlaskuviisauus. WSOY, Porvoo, 1953.
- Kuusi, Matti: Viisauuden Sanakirja. Porvoo, 1964.
- Kuusi, Matti: Mustan Afrikan Viisauutta. WSOY, Porvoo, 1979.
- Kuusi, Matti: Kansa parantaa. Kalevalaseuran vuosikirja 63. SKS, Pieksämäki, 1983.
- Landgren, G.: Ordspråk, Sanna Språk. Bokförlaget Revidien, Stockholm, 1979.
- Laukkanen, Kari & Hakamies, Pekka: Sananlaskut, SKS, Vaasa, 1978.
- Laurson, J. & M.: Vanhan Venäjän Viisauutta, Huumoria ja Uskomuksia. WSOY, Porvoo, 1978.
- Lindfors, Bernth & Owomoyela, Oyekan: Yoruba proverbs. Ohio University Center for International Studies, Athens, Ohio, 1973.
- Lourdu, S.: Proverbs in Southern India. Indian and Japanese Folklore, Kufs Publication, Japan, 1984.
- Lönnrot, Elias: Suomen Kansan Sananlaskuja. Weilin&Göös, Tampere, 1981.
- Lössi, Henri: Der Sprichwörterschatz des Engadins. Verlag A.Vogel, Winterhur, 1994.

- Mackenzen, Lutz: Zitate, Redensarten, Sprichwörter. UMA-Verlag, Wiesbaden, 1981.
- Maloux, Maurice: Dictionaire des Proverbes, Sentences et Maximes. Librairie Larousse, Paris, 1960.
- Nirvi, R. & Hakulinen, L.: Suomen Kansan Sananparsikirja, WSOY, Porvoo, 1953.
- van Oost R. D. Joseph: Dictons et Proverbes des Chinois. IOT, ZI-KA-WEI, Changhai, 1918.
- Pe-Hla-: Burmese Proverbes. John Murray, London, 613, 1962.
- von Platen, Magnus: Svenska Ordspråk. Lts Förlag, Vimmerby Tidnings Tryckeri, 1977.
- Raamattu. Suomen Kirkon Sisälähetysseura. Pieksämäki, 1966.
- Rattray, R.: Ashant Proverbs. Oxford University Press, Oxford, 1969.
- Ridout, R. & Witting, C.: English Proverbs Explained. Pan Books, London, 1979.
- Roers, Hermann: Ärztliches in Sprichwörtern und Redensarten der Holländer und Flamen unter besonderer Berücksichtigung der Zahnheilkunde. Julius Abel, Greifswald, 1938.
- Rosten, Leo: Treasure of Jewish Quotations. Bantam Books, New York, 1977.
- Saarto, Maila: Sananparsia. Uusimaa, WSOY, Porvoo, 1945.
- Seidl, Helmut A.: Medizinische Sprichwörter in Englischen und Deutschen. Forum Anglicum Band II, Verlag Peter Lang, Frankfurt am Main, 1982.
- Seiler, Friedrich: Deutsche Sprichwörterkunde. Oskar Beck, München, 1922.
- Seppälä, Pertti: Kiinalaista Viisautta. WSOY, Porvoo, 1984.
- Stevenson, Burton: The Home Book of Proverbs, Maxims and Familiar Phrases. MacMillan Company, New York, 1948.
- Strich, M. & Richey, W.: Berufe im Sprichwort. VEB, Leipzig, 1983.
- Ström, Fredrik: Svenska Ordspråk. Bonniers, Stockholm, 1939.
- Tae Hung Ha: Maxims and Proverbs of Old Korea, Yonsei University Press, Seoul, 1970.
- Taylor, Archer: The Proverb. Harvard University Press, Cambridge, Mass., USA, 1931.
- Vaasan Jaakkoo: Eteläpohjalaisia Sananparsia. WSOY, Porvoo, 1958.
- Virtanen, Pentti: Karjalaisia Sananlaskuja ja Arvoituksia. Castrenianumin toimitteita 15, Helsinki, 1976.
- Walser, Ferdinand: Luganda Proverbs. Dietrich Reimer Verlag, Berlin, 1982.
- Wander, K.: Deutsches Sprichwörter Lexicon, Erster Band, Brockhaus, Leipzig, 1867.

SANANLASKUISTA

Parantajasananelaskujen yleisyys

Lääkäreistä ja muista parantajista ei ole paljon sananelaskuja. Esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistossa, jossa on lähes miljoona sananelaskukorttia, hakusanalla *lääkäri* on vain kahdeksan korttia. Näistä kahdeksasta kortista kaksi korttia tarkoittaa samaa. *Kupparista* samassa arkistossa sen sijaan on yli kaksikymmentä korttia. Matti Kuusen suomalaisia elämänohjeita, kansanaforismeja, lentäviä lauseita ja *kokkapuheita vuosilta 1544–1926 sisältävässä teoksessa Vanhan Kansan Sananelaskuviisuus* hakusanalla *lääkäri* ei ole kuin kaksi sananelaskua. Laukkasen ym. sananelaskukirjassa sanotaan olevan 15 904 sananelaskua. Teoksessa on kuitenkin vain kaksi sananelaskua hakusanalla *lääkäri*. Sen sijaan ihmisen parhaasta ystävästä, koirasta, teoksessa on yli sataviisikymmentä sananelaskua. *Huora*-sanasta teoksessa on seitsemäntoista sananelaskua.

Suomensukuisten, baltofennististen, sananelaskujen yleisyystutkimuksessa *Proverbia Septen-trionalia* (Kuusi ym.) yhdeksänsadan yleisimmän sananelaskun joukkoon ei mahdu yhtään sananelaskua lääkäreistä. Sen sijaan muun muassa papeista on 16, huorista 7, sepistä 7 (ennen tärkeä ja käytetty ammattimies), varkaista 6 ja koirista peräti 46 sananelaskua. Paksuhkossa ruotsalaisten sananelaskujen kokoelmassa lääkärisananelaskuja on jo 43. Papeista kokoelmassa on 16 sananelaskua, sepistä 5 sananelaskua ja koirista 102 sananelaskua. (Holm.) Monumentaalaisessa saksalaisessa moniosaisessa klassikossa *Deutsches Sprichwörter Lexikon* (Wander, 1867) *Arzt*-hakusanalla on 86 saksankielistä sananelaskua. Ehkä voimme tästä päätellä, että lääkäri ei Suomessa menneinä vuosisatoina ollut kovinkaan merkittävä ammatinharjoittaja. Sen sijaan lääkärisananelaskujen lisääntyminen Ruotsiin mentäessä voisi merkitä lääkärin yhteiskunnallisen painoarvon kasvamista – puhumattakaan Keski-Euroopasta, jossa lääkäri on vuosisatoja ollut arvostettu ja pelätty ammatintaitaja.

Sananelaskujen ikä

Sananelaskut ovat ainakin yhtä vanhoja kuin kirjoitettu sana, eli ne ovat siis vanhimpien nuolenpääkirjoitusten perusteella noin neljä ja puolituhatta vuotta vanhoja. “Lähi-idässä on myös aina merkitty kirjallisesti muistiin sananelaskuja, sananparsia ja muuta viisautta. Sumerilaisten koulujen oppikurssiin kuului jo 2500–2000 eKr. tällaisia kokoelmia.” (Aro, s. 67.) *Siitä alkaen on riitä viihtynyt kollegojen keskuudessa, panettelu pappien joukossa.*

Jeesus sanoo: “Kaiketi aiotte sanoa minulle tämän sananelaskun: *Parantaja, paranna itsesi* – –.” (Luuk. 4:23). Näin hän todistaa meille tuon nykyäänkin yleisen sananelas-

kun olevan ainakin kaksituhatta vuotta vanha. Itse asiassa sananlasku on varmasti paljon vanhempi. “Christ, as He himself it indicated, was merely repeating a proverb which had been current at least a thousand years - -.” (Stevenson, s. 599). On varmaa, että valtaosa parantajasanankäytöstä on vuosisatoja vanhoja. Tämä on tärkeää siksi, että silloin ne myös heijastavat aikansa käsityksiä lääkäreistä ja parantajista yleensä. Kaksisataa vuotta sitten lääkäri tarkoitti aivan eri asiaa kuin lääkäri tänä päivänä.

Milloin, miten ja miksi sananlaskuja käytetään?

Outi Lauhakangas (2004) on väitöskirjassaan käsitellyt tyhjentävästi sananlaskujen käyttöä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Jos ajattelee itse sananlaskuja, niiden iskeyttä, monimielisyyttä ja tunnelatauksellisuutta sekä niiden yleisesti hyväksyttyä, vaikkakin rajallista, totuudellisuutta, niiden avulla on mahdollista ratkaista tehokkaasti kanssakäymisen ongelmia, ilmaista mielipiteitä ja tunteita – pienin, avoimin vastahyökkäysriskein. Sananlasku on auktoriteetti, johon vetoamalla yksilö voi neuvota, opettaa, syyttää ja ratkaista ongelmia ilman, että häntä voi syyttää asiaa tuntemattomaksi tai liiallisen subjektiivisuuden vaivaamaksi. Sananlaskuun voi kätkeä viestin, jota muuten ei kehtaisi, uskaltaisi tai voisi ilmaista.

Sananlaskut, jos mitkä, paljastavat meitä kaikkia yhdistävän yhteisöllisyyden. Sananlaskuilla voi ylittää ajan, paikan, erilaisten ihonvärien ja jopa uskontojen väliset raja-aidat. Siksi sananlasku voi yhdistää, ja siksi sitä voi käyttää ihmisten yhteisöllisyyden painottamiseen. Meillä jokaisella on samat perusongelmat: syntyminen, sairaus, kuolema, nälkä ja jano, kylmä ja kuuma, seksuaalisuus sekä turvallisuuden ja arvostuksen tarve.

Sananlaskujen muoto, lyhyys, purevuus ja vertauskuvat ovat sanataidetta parhaimmillaan. Sananlaskuja käyttävät mielellään sekä puhutun että myös kirjoitetun sanan mestarit. Sanan taiteilijat pystyvät sananlaskuilla ilmaisemaan oman yhteisönsä arvo maailman hallitsemista ja elämän ymmärtämistä.

Sananlaskujen vertauskuvallisuus ja monimielisyys

Sananlaskuja ei pidä ottaa liian vakavasti. Jokainen sananlasku sisältää paitsi monia totuuksia, myös valheita. Sananlaskua tulee tutkia kuin piru Raamattua: siitä tulee löytää tilanteeseen sopiva totuus. Koko ajan tulee kuitenkin pitää mielessä, että tämä totuus voi jonkun toisen mielestä olla täysin väärä ja perusteeton, mikä pätee kaikkiin mielipiteisiimme. Meidän viisautemme voivat toisten mielestä olla suurinta tyhmyyttä.

Sananlaskuja voidaan tulkita monin eri tavoin. Vuorovaikutustilanteessa sananlaskujen tulkitsemiseen ja ymmärtämiseen vaikuttavat muun muassa sananlaskujen käyttöti-

lanne sekä niiden käyttäjien äänensävyt ja ilmeet. Sama sananlasku voi olla sekä kielteinen että myönteinen. Esimerkiksi sananlasku *Vierivä kivi ei sammaloitu* ymmärtään länsimaissa – sekä toisinaan myös nykyajan Japanissa – myönteisenä ruumiillisen ja henkisen aktiivisuuden ilmauksena. Perinteisesti Japanissa sammal on kuitenkin ollut kauneuden, pysyvyyden, ryhmä- ja työpaikkauskollisuuden, kiireettömyyden sekä perinteiden arvostamisen vertauskuva. Siksi Japanissa kyseiseen sananlaskuun liittyy yleensä vahva kielteisyys.

Esimerkkinä parantajasananlaskun vertauskuvallisuudesta ja monimielisyydestä olkoon japanilainen sananlasku *Hautajaisten jälkeen puhutaan lääkäristä*. Samanlainen tai samaa tarkoittava sananlasku on myös monissa muissa maailman kielissä. Vertauskuvallisesti sananlasku tarkoittaa mitä tahansa tekoa tai toimintaa, joka tapahtuu liian myöhään. Samaa tarkoittaa myös suomalainen sanoessaan, että *myöhäist se on katumus, ku piru on porstuassa* tai ronskimmin, että *myöhäistä on persettä rypistellä, kun on paska housuissa*. Tällaisista tilanteista varoittaa myös liikennevalistuksen iskulause *Ennakoi tuleva tilanne*.

Entä mitä ovat *Hautajaisten jälkeen puhutaan lääkäristä* -sanalaskuun kätkeytyt viestit? Jokainen voi mielessään kuvitella erilaisia tarinoita ja leikitellä erilaisilla tulkintavaihtoehdoilla. Lääketieteessä potilaan hoitoon tuleminen tai tuominen on kuitenkin äärimmäisen vakava ja tärkeä asia. Miksi potilas ei tule ajoissa hoitoon? Voisiko terveys- ja sosiaalialan työntekijä asettua sananlaskun kätkeytyjä merkityksiä puntaroiden potilaan ja/tai hänen omaistensa asemaan ja saada siten opettavaista empatiaharjoitusta? Voisi olettaa, että vainaja oli sairaana ennen kuolemaansa. Miksi lääkäriä ei siis kutsuttu paikalle? Eikö lääkäriä ollut saatavilla? Oliko silloin kenties lääkäripula? Eivätkö omaiset uskaltaneet ajatella lääkäriä, koska tämä olisi ehkä joutunut kertomaan heille sairauden toivottomuuden? Pistettiin siis pää pensaaseen: mitä lääkäri ei ole sanonut, ei ole totta (magia!). Halusivatko omaiset kenties säästää potilaan kuoleman kammottavalta lähestymisestä, sillä eikö *tieto lisää tuskaa*? Vai oliko kyseessä japanilaisen väkevä tarve välttää suvun häpeä eli pelastaa kaikkien kasvot? Tai ehkä vainaja sairastikin häpeällistä tautia tai oli joutunut rikolliseen onnettomuuteen ja vammautunut? Tällöin lääkärin tulo olisi paljastanut tapahtuman ja tehnyt siitä julkisen. Halusivatko omaiset säästää potilasta lääkärin kivuliailta tutkimuksilta, epämiellyttäviltä ja tuskallisilta hoidoilta sekä vastenmielisiltä lääkkeiltä? Luoja paratkoon! Ei tarvitse kuin lukea lääketieteen historiasta, mitä kaikkea potilaat ovat hoitoina joutuneet kestämään, niin ymmärtää, että lääkäriä vältettiin mahdollisimman pitkään. Sananlasku *Lääkäriä pelätään usein enemmän kuin sairautta* tarkoitti siis rakastavien omaisten sallivaa armokuolemaa, passiivista eutanasiaa. Lääkärin hoito olisi ehkä antanut potilaalle lisää elämän päiviä, mutta vähentänyt tämän elämänlaatua. Omaiset valitsivat siis kahdesta pahasta pienemmän pahan.

Ajatusleikkiä voi viedä vieläkin pidemmälle: ehkä omaiset toivoivat vainajan ennenaikaista kuolemaa. Oliko sittenkin kysymys omaisten aktiivisesta eutanasiasta, jossa potilaalle annettiin myrkyä tuskien ja sietämättömien kärsimysten lopettamiseksi? Oltiin-ko armeliaita, koska lääkärin etiikka ei olisi sitä sallinut? Liittyikö tapahtumiin jokin todellinen rikos? Oliko kuoleman jouduttamisen takana halu päästä eroon potilaasta? Oliko kyseessä tappo tai murha? Olivatko kaikki omaiset mukana juonessa vai vain joku heistä? Oliko vainaja rikas ja äkeä saitori, jonka kuolemaa kaikki toivoivat? Tällöin lääkäri olisi ehkä pitkittänyt kitupiikin elämää. Olisiko raha ollut hoidon esteenä? Korkeat hoitomaksut, kalliit lääkkeet ja lääkärinpalkkiot tuntuivat ehkä rahan tuhlaukselta. Tai kenties rahaa ei kerta kaikkiaan ollut, ja omaiset ajattelivatkin, että ”mitä sitä rahaa törssämään vanhaan höppäänään. Hautaan se jo tuosta joutaa, mokomakin kiusankappale.” Vainajan omaisten sopi sitten selitellä muille sukulaisille, että ”kyllähän me olisimme lääkärin kutsuneet, mutta kun tuo vainaja ei halunnut...” Niin – lukija voi herkutella loputtomiin tämänkin tutkielman sananlaskuilla.

Edellä lienee käynyt selville, että yhdestä ainoasta sananlaskusta voi keksiä suuren joukon lääkintä- ja sosiaali etiikkaan, parantamiseen yleensä, potilaan, tämän omaisten ja yhteisön, yhteiskunnan ja jopa kansojen asenteisiin ja tunteisiin liittyviä vaikeuksia. Sananlasku on kuin salapoliisikertomus, jossa on loputtomasti loogisia johtolankoja ja jossa on yhtä loogisesti loputon määrä murhaajia.

Sananlaskujen vastakkaisuus

Sananlaskujen totuus on usein vain osatotuus – jos totuus lainkaan. Sananlasku on vain yksi kannanotto, jolle on usein olemassa täysin vastakkainen mielipide.

Ruotsalainen sananlasku sanoo, että *jos olet vaikeasti sairas, kutsu kolme lääkäriä*. Yhden ihmisen tieto ja taito ovat rajalliset. Lisäksi tarpeeksi kauan asiaa tutkiessaan ihminen menettää helposti objektiivisuutensa, ja hän ei enää näe metsää puilta. Parantaja voi myös usein liittää potilaaseen tunnesiteitä, jotka estävät harkintaa. Ongelman syntyessä viisas parantaja siis kutsuu kollegoja tai muuten arvostelukykyisiä lähimmäisiä avukseen. Tämä on eräs nykyaikaisen tiimityöskentelyn vahvuuksia. Suomalainen sananlaskuhan sanoo, että *ei kysyvä tieltä eksey*. *If you wish to succeed, consult three old people*.

Toisaalta sananlasku varoittaa, että *mitä useampi kokki, sen huonompi soppa*. Samaa tarkoittaa japanilainen sananlasku *Jos on monta kapteenia, niin laiva ajautuu vuorelle*. Potilaalla on omat syynsä pelätä, kun monta parantajaa kerääntyy pohtimaan hänen tapaustaan. Potilas voi mielessään kysyä, mahtaako hänen oma parantajansa tietää ja taitaa tarpeeksi ollakseen pätevä. Edelleen potilas voi epäillä oman parantajansa kykyä päättää. Parantaja on siis heikko. Tällaiset ajatukset mitä ilmeisimmin huonontavat potilas–parantaja-suhdetta. Potilas saattaa myös tuntea, että hänen oma parantajansa ikään

kuin hylkää hänet ja jättää hänet persoonattoman ryhmän armoille. Potilas voi pelätä, että asiantuntijoiden erilaisista mielipiteistä voittaakin se ratkaisu, joka hänen tapauksessaan onkin väärä, potilaan terveydelle vaarallinen tai jopa henkeä uhkaava. Tätä kuvaa sananlasku *Hippokrates sanoo kyllä, Galenos ei*. Saksassa taas sanotaan, että *kun lääkärit sekaantuvat johonkin, niin yksi sairaus lähtee ja toinen tulee*.

Lisäksi lääkäreiden neuvotellessa ja pyöritellessä tapausta kuluu aikaa. Tällöin päätös viivästyy, ja potilas kärsii tai voi jopa kuolla. Lääketiede ja sosiaalia ovatkin pitkälti päätösten tekemistä ja uskaltamista ottaa raskas vastuu. Mikä sitten olisi oikea määrä neuvoja ja mikä liikaa? Sillä kuten sananlaskussa sanotaan, *too many doctors and the son dies*. Sananlaskun *Better no doctor at all than three* mukaan jo kolme lääkäriä tai neuvojaa olisi liikaa. Ehkä ratkaisu siis löytyykin sananlaskusta *two doctors are better than one, but three are fatal*. Siis: *suo siellä vetelä täällä ja kun sutta väistää tulee karhu vastaan tai teet niin tai näin niin aina on väärinpäin*.

Potilaat ovat kyllä realistisia: on hyvä, jos konsultoidaan. On hyvä, jos kysytään neuvoja, ja on hyvä, että parantaja tietää rajansa. Mitä vankemmalla pohjalla potilas–parantaja-suhde lepää ja mitä selkeämmin parantaja selittää konsultaation syyt, sitä vähemmän potilaalla on pelkoja ja epäluuloja. Jos parantaja ottaa potilaan asian omakseen, myös potilas ottaa parantajan omakseen.

Sananlaskut ja huumori

Naurun avulla voi selvittää arjen harmaudesta, työn raskaudesta ja sodan kauhuista. Huumori voi olla terveyden edistäjä tai sairauden oireiden helpottaja; endorfiinitason noustessa myös kivut vähenevät. Kerrotaanpa jonkun selvinneen jopa syövästään nauruelokuvia katsomalla. Huumori on elämän suola. Se voi olla älyn leikkiä, yhteisen ilon kokemista. Huumori voi myönteisimmillään vähentää ihmissuhdeongelmia, mutta se voi olla myös hyökkäysase, jolla mitätöidään asian vaikuttavuutta. Sananlaskuissa huumoria viljellään runsaasti.

Esimerkkinä sananlaskujen huumorista olen poiminut Miederin monografiasta *English Medical Proverbs* (Proverbium 8, 1991) muunnoksia protestanttista ahkeruutta ihannoivasta, vuosisataisesta lääketieteellisestä sananlaskusta *Early to bed and early to rise, makes man healthy, wealthy and wise*. Tavallinen kansa ei kuitenkaan välttämättä alistu moiseen aivopesuun, vaan on kehitellyt humoristisia, suorastaan ironisiakin vastasananlaskuja:

Early bed and early to rise

- *and your girl goes out with the other guys*
- *doesn't not make a girl a friend with the guys*
- *and it probably means your TV set is being repaired*
- *and you'll never see red in the whites of your eyes*
- *makes you healthy, but socially washout.*

Sananlaskun muunnos voi varoittaa huonosta elämästä jopa alkuperäistä sananlaskua tehokkaammin:

Late to bed and early to rise

- *and you'll have dark rings under your eyes*
- *your head will feel five times its side.*

Sairaus, sen hoito ja uhkaava kuolema eivät ole leikin asioita: *asia on niin vakava, että sille pitää nauraa*. Huumori, vaikka mustakin, on ihmisen väkevä puolustuskeino ahdistusta ja pelkoa vastaan. Huumori on myös turvallinen keino purkaa sairauden, hoidon ja parantajan synnyttämää pettymystä ja vihaa. Ei siis ole ihme, että tämän tutkielman sananlaskuissa on tästä runsaasti esimerkkejä.

ITSEHOIDOSTA PARANTAJIIN

Ei lääkäri kaikkia sairauksia poista

Lääketieteessä tehdään joka päivä ihmeitä, kehitetään sellaisia hoitoja, joita aikoinaan pidettiin täysin mahdottomina, suorastaan taikuutena. Mutta koska sairauksia riittää, tarvitaan lisää rahaa ja hoitohenkilökuntaa. Onko koululääketiede kuin itseään tyypistävä olio, joka lääkittyään, parannettuaan ja repäistyään pois yhden sairauden, kasvattaa kaksi sairautta tilalle – medikalisaatio?

Där det finns många läkare, finns också många sjuka.

Sharp words make more wounds than surgeons can heal.

Eivät sairaudet lääkäriä ujostele.

Den ene läkare ger den andre arbete.

Itsehoito lääkärin korvaajana

Jokainen on onnensa seppä, ja voitaisiin myös sanoa, että jokainen meistä on pitkälti myös oman terveytensä seppä. Lääketieteessä tiedetään, että melkoinen osa sairauksistamme on itse aiheutettuja. Lääketiede on osoittanut, että elämäntavoillamme, ravinnollamme ja nautintoaineillamme on suuri merkitys sairastuvuuteemme. Sairauksien syyja seuraussuhteita on kyetty paljastamaan. Sairauksia kyetään myös ehkäisemään ja parantamaan. Lääketieteellä on tietoa, mutta ei riittävästi taitoa siirtää tätä tietoa ihmisten arkielämään sairauksia ehkäiseviksi elämäntavoiksi.

Puhutaan paljon skandinaavisesta hyvinvointivaltiosta. Puhutaan paljon jokaisen kansalaisen oikeuksista, mutta liian vähän painotetaan ihmisen velvollisuuksia itseään ja kanssaihmiä kohtaan. Tulevaisuuden lääketieteen tulee entistä väkevämmin, sitkeästi mutta viisaasti, painottaa yksilön omaa vastuuta terveydestään. Lääketieteen tulee lisäksi painottaa sairauksien ennaltaehkäisyä sekä korostaa ja edistää terveenä olemisen taitoa, terveyden arvoa:

Terveys on kultaa kalliimpi.

Good health is above wealth.

Frisk man är lycklig man.

Frisk, from (hurskas) och fri – vad mer i världen att önska sig.

Rahallakin on rajansa, eikä jokaista voi kouluttaa lääkäriksi tai sairaanhoitajaksi. SIKSI PARAS JA TÄRKEIN PARANTAJA ON MEISTÄ JOKAINEN ITSE. Tähän viittaavat myös motto *Mitä kylvää, sitä niittää* sekä seuraavat sananlaskut:

If doctors fail, let these three be yours doctors: a cheerful mind, rest and moderate diet.

(Si tibi deficiant Medica, Medica tibi fiat haec tria: mens hilaris, requiem, moderato diaeta.) (Regimen Sanitatis Salernitanum C. 1550) (Stevenson, s. 598)

Viisaua on lääkäri, joka parantaa kaikki heikkoudet.

Kolmekymmentä vuotta täytettyään jokainen on joko narri tai itsensä lääkäri.

Joka ymmärtäväisesti elää, säästyy usein lääkäriltä.

Kuka ei osaa itseään parantaa, tarvitsee lääkärin.

Time is the best doctor.

In Nature, Time and Patience are the three great physicians.

Uni on lääkäriä arvokkaampi.

Frisk luft gör doktor fattig.

Where the sun enters, the doctor does not.

Tohtori Pidättyväisyys, Tohtori Hiljaisuus ja Tohtori Iloisuus ovat suurimmat lääkärit.

Ei lääkäri ainoa parantaja ole

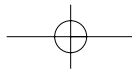
Parantaminen on vaikuttamista, muutokseen saattamista. Jokainen meistä vaikuttaa toisiin ihmisiin – halusimme sitä tai emme. Vaikutuksemme voi olla suora tai epäsuora. Vaikutamme joko suoraan henkilökohtaisen vuorovaikutuksen avulla tai epäsuorasti muiden ihmisten välityksellä tai ympäristön, luonnon, fyysisen tilan muutoksina. On sanottu, että katolinen pappi parantaa ripillään enemmän kuin psykiatri analyysillaan. Myötätuntoisesti kuuntelevat korvat ja lohduttavat sanat voivat korvata monet lääkkeet ja hoidot. Sairauksien kirjo laajenee, ja hoitomuodot lisääntyvät. Tarvitaan monenlaisia parantajia. Eri parantajien välinen hyvä yhteistyö luo synergiaa, mikä koituu potilaan eduksi.

Epätoivoinen ihminen, kivusta kärsivä, vaikeasti vammautunut, sairauden runtelema tai kuolevaksi ennustettu turvautuu mihin ja kehen tahansa, myös koululääketieteen ulkopuolelta, jolta vain luulee löytävänsä helpotusta ja saavansa apua: *mitä ei kuoleva mies tekisi*. Toisaalta *suutari pysyköön lestissään*, eli kukin pysyköön oman ammattinsa sekä omien tietojensa ja taitojensa rajoissa. *Tunne itsesi*, sillä jokaisella parantajalla on vahvuutensa ja heikkoutensa. Potilas ei ole mikään koekappale, eikä lähimmäistemme terveydellä ei ole leikkimistä:

Nuori poika lääkitsemistä harjoittamassa.

Brahmiini, joka harjoittaa maanviljelystä ja nuori poika parantamista harjoittamassa, eivät menesty.

De friska ger de sjuka många råd, det kostar ingenting.

Jumala ja luonto parantajina

Motto: *Parempi olla lääkärin hylkäämä kuin Jumalan.*

Minkä Jumala on päättänyt, se tapahtuu.

Meidän Herramme palauttaa terveyden, mutta lääkäri ottaa vastaan maksun.

Meidän Herramme on paras lääkäri.

We treat, but God heals.

Naturen botar, läkaren kurerar.

Vesi vanhin voitehista, luonto parantajista.

Sairas sairauden asiantuntijana

Sairailta itseltään saa paljon arvokkaita tietoja sairauksista sekä niiden syistä ja seurauksista:

Motto: *Ei kylläinen nälkäistä ymmärrä.*

Ja minkä isä halusi, ja minkä lääkäri määräsi lääkkeeksi – oli maito.

Älä kysy lääkäriltä, kysy siltä, joka on kokenut.

Don't ask the doctor, ask the patient.

Jokainen vammautunut on lääkäri.

Parantumisen jälkeen on jokainen sairas tohtori.

Pitkän sairauden jälkeen tulee sairas itse hyväksi lääkäriksi.

Vanha mummo, joka on sairauksia saanut kestää, on parempi kuin lääkäri, joka ei rohtoja tunne.

Omaiset ja ystävät

Omaiset, ystävät ja lähimmäiset joutuvat usein hoitamaan ja parantamaan sairasta:

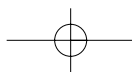
Person that not have mother never gets sore (of) back.

(A person cannot reach a sore on his back, so when he gets one, his mother usually treats for it – unless you have means of taking care of something, you should not acquire it.)

Hierojasta apteekkariin, aviovaimosta noitatohtoriin

Motto: *Terveyreksi – sano Sippolan Ylli, kun hiaroijan näki.*

Hän valehtelee kuin hampaankiskoja.

*He looks like a toothdrawer, thin and meagre.
Hän on ylpeä kuin apteekkari.
Jokainen vanha huora ja roisto tahtoo olla lääkäri.*

Puoskari

*Motto: Hänen lääkäriytensä on kirjoista (puoskari).
A quack doctor kills people.
Sairaam huokaukset puoskarin leipä.
Kuka puoskaria huutaa, antaa Kuoleman etumaksun.
Puoskarit käyttävät taitoaan tekemällä terveen sairaaksi ja sairaan kuolleeksi.
Puoskarointia vältä, sillä se vie hautaan.
Kun Kuolema tahtoo periä omansa, lähettää hän puoskarin asialle.
Kuin puoskari, joka poimii merisiilin kuoren.
(Puoskari iloitsee, koska voi tehdä kuoresta lääkettä.)*

Aviovaimo

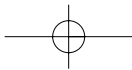
Hyvä ihmishuhte vaikuttaa väkevästi. Erityisesti parisuhde vaikuttaa merkittävästi ihmisen mielen, ruumiin ja hänen sosiaalisten suhteidensa terveyteen ja sairauteen:

*Hurskas vaimo on jokaisen miehen hyvä lääkäri.
When an old man takes a young wife he gets young and she gets old.
Nainen on miehen lohduus ja balsamia hänen haavoilleen.
Two things prolong your life: a quiet heart and a loving wife.
Hyvä vaimo, hyvä lääke.*

Hyvä ystävä

Viimeaikaiset tutkimukset Pohjanmaan ruotsin- ja suomenkielisten asukkaiden työssä jaksamisen ja eliniän pituudesta painottavat sosiaalisen verkoston merkitystä:

*Motto: Company in distress makes sorrow less.
Delad glädje är dubbel glädje, delad sorg halv sorg.
Hyvä ystävä, hyvä lääkäri.
A faithful friend is the medicine of life.
No physician like a true friend.
Kas tässä lääke luulotautiin: syödä ja juoda hyvässä seurassa.*

Apteekkari

*Kun apteekkari parantaa, sairaa kivusta kiljuvat.
Apteekarit eivät antaisi sokeroituja pillereitä, elleivät ne olisi karvaita.
Kalliit lääkkeet auttavat aina, jollei sairasta niin ainakin apteekkaria.
Apteekkari antaa tipoittai, kulli antaa loraukse.
Mitä enemmän apteekkareita, sitä enemmän hautakiviä.
Lääke apteekkarin pullossa on usein tikari murhaajan taskussa.*

Parturi

*Nuori parturi ja vanha lääkäri.
Varo nuorta lääkäriä ja vanhaa parturia.*

Välskäri

*Välskärinen tulee olla nuoria, apteekkarin rikkaita ja lääkärin vanhoja.
Jollei anna terveyttä Jumala, ei välskäristikään apua.*

Kokki

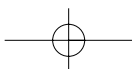
Hyvä ruoka on ihmisen pysyvä ilo ja eräs terveyden kulmakivistä. Se, mistä raaka-aineista ja miten ruoka tehdään, vaikuttaa terveyteemme. Olkoon jokainen meistä siis oman terveytensä kokki:

*Hyvä kokki on hyvä lääkäri.
En god kock är en skicklig läkare.
A good cook is a half physician.
Kokki on paras lääkäri.*

Kuppari

Kuppari on Suomessa perinteisesti ollut arvostettu parantaja, jonka arvostus on uudestaan nousussa. Jostakin syystä kupparit ovat yleensä olleet naisia.

*Se on Jumalas eikä kylän kupparis.
Luonnoss 'on josta kuppari tuloo.*

Tupakki ja terva ovat vanhimmat lääkkeet, lukkari ja kuppari ovat vanhimmat lääkärit.

Kupparit ja kruunun miehet ovat suurimmat ihmisten kiusaajat.

Kupparilla on kumma laatu, kummempi kuin muilla, verta immee elläimiiten luilla.

Kuppariämmä kun kuolisi, niin sarvisäkki jäisi.

Ei akkaista lukkaria eikä miehistä kupparia.

Kupparin poik ei oo ikinä saanu koko leivästä syärä.

Kupparin ammatti on hyvä, se tuo tuulella ja saa sateella.

Ei mikkään muu miästänsä elätä kuin kuppari.

Kon kupparist parantu ei koskan kual.

Kaikki haavat avun saa, mut kupparihaavat ilmaj jäi.

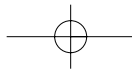
Kuppari ei toiminut kymmenen–viidentoista minuutin suoritekiireessä, kuten nykyajan lääkäri. Kuppausta edelsi levon ja juhlan rituaali – sauna. Itse kuppauksella vei runsaasti aikaa, jolloin jäi aikaa kuulumisten vaihtamiseen ja sydänsurujen purkamiseen. Kuppari paransi sekä ruumiin että mielen sairauksia sekä monenlaisia vaivoja. Kuppari antoi myös aikaa ja huomiota potilaalle sekä kuunteli tätä psykologien, psykiatrien ja sosiaalihoitajien tapaan ja koski potilastaan lääkintävoimistelijoiden, naprapaattien ja hierojien tapaan. On kuitenkin muistettava, että kuppari oli vapaa ammatinharjoittaja, joka saattoi itse valita hoidettavansa. Häntä eivät sitoneet säädökset eikä kiireinen, liukuhihnamainen pakkotahti.

Myllys ja kupparsaunas kaikki asjat tiättää.

Kaikki saunaa, kun kerran kuppari saatu o.

Noitatohtori

Maailman terveysjärjestö on arvioinut, että noin 80 % niin sanotusta kolmannen maailman väestöstä elää länsimaalaistyypisen sairaanhoidon saavuttamattomissa (Harjula, s. 15). Perinteinen kansanlääkintä, etnomediina, on alkanut saada parempaa arvostusta koululääketieteen edustajilta. Noitatohtori (witch doctor), poppamies, shamaani ja taikoja (sorcerer tai sorceress) ovat omassa yhteisössään pelättyjä, arvostettuja ja apuun kutsuttavia parantajia ja/tai tietäjiä. Sen sijaan joidenkin sananlaskujen kerääjien ja kääntäjien asenne noitatohtoreihin on väheksyvä tai jopa kielteinen. Toisaalta sananlaskuista ei selviä, onko kyseessä mustaa magiaa käyttävä noitatohtori vai terveydelle vaaraton kansanparantaja. ”Todellisuudessa länsimaista kuvitelmaa afrikkalaisesta ”poppamiehestä” vastaa monta eri spesialistia, joiden kesken vallitsee usein pitkälle eriytynyt työnjako” (Harjula, 1981, s. 28).

If the lot of land formerly belonged to a witch doctor: then the one who follows him will be a witchdoctor. (The spell of the predecessor and his reputation pass on to the successor.)

When thirty fetish priests are looking after a sick man, (some of them are lying).

Perhe, joka uskoo noituuteen, tekee noitatohtorin rikkaaksi.

The sorcerer kills (by magic) the one who eats and gives him nothing, but does not kill him who eats and gives him (even) a little piece.

*The witch doctor profits either way.
(He takes his fee, whether the sick person dies or recovers.)*

*What you agreed (to give the musawo- witch doctor) when you were sick:
you refuse give when you are better.*

Taikojatar ei voi tanssia pois omia riivaajiaan eikä sokea ennustaja kertoa omaa kuolinpäiväänsä.

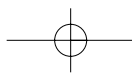
Kun noitatohtorin vaimo kuolee, se tekee hänet surulliseksi.

Tietäjän perse on ruvissa. (Tietäjä ei useinkaan voi parantaa itseään eikä omia olojaan.)

*He is merely boasting: like an unmarried witch doctor (saying):
my charm (medicine) provides women; (we might ask) how many do you own?*

*A green sorceress kills people.
(A Korean sorceress sometimes binds a devilpossessed person, hand and foot, and beats him with a branch of peach-tree as she shouts a spell, pretending drive out the devil, but if she is not skillfull, sometimes the patient dies.)*

*Give me medicine at once, you cannot expect that to be good medicine.
(The native herbalist must be given time to go and search for the suitable plant or root.)*

SANANLASKUJEN LÄÄKÄRI VS. NYKYAJAN LÄÄKÄRI

Lääkärisananlaskut voivat olla satoja, jopa tuhansia vuosia vanhoja. Ne voivat siis heijastaa asenteita, kannanottoja ja tuntemuksia, jotka nykyaikana saattavat olla täysin vääriä, perusteettomia, kielteisiä ja toisaalta tarpeettoman ihannoivia, kaikkivoipaisuusodotuksia ilmaisevia.

Lääkäreinä tai parantajina ovat esiintyneet kaikenkarvaiset ammatinharjoittajat. William Cloves (1540–1604) esitti aikanaan Englannissa valituksia siitä, että ilman minäänlaista medisiinistä tietämystä parantamistaitoa harjoittivat muun muassa kattilanpaikkaajat, hampaankiskoajat, paimenet, ajurit, kantajat, hevostenkuohijat, eläintenparantajat, idiootit, parittajat, noidat, taikurit, ennustajat, rotanpyytäjät ja kulkurit. Parantajina ja lääkärinkaapuun verhoutuneina on siis esiintynyt sekä hyvää tarkoittavia, tehoavia tietoja ja taitoja hallitsevia lääketieteellisen koulutuksen saaneita henkilöitä että puhtaasti puoskareita – joko harmittomia tai terveyden vaarantavia huijareita. Kuninkailla oli valta nimittää lääkäriksi henkilö, jolla ei ollut pienintäkään tietoa parantamisen taidosta. Sananlaskun tekijä tai keksijä ja sananlaskujen käyttäjät eivät siis aina voineet tietää, olivatko lääkärit ja parantajat todella ammattitaitoisia vai eivät.

Kun tiedetään, että lääketieteen diagnostiikka ja terapia ovat perustuneet tieteeseen, sananlaskujen ikään verrattuna, varsin lyhyen ajan, ei ole ihme, että lääkärisananlaskuissa on paljolti ikävänmakuista kielteisyyttä. Näissä sanalaskuissa kielteisyys on usein verhottu ironiaan. Sananlaskuissa potilas purkaa tunteitaan ja kertoo asenteistaan. Siksi jokaisen lääkärin ja jokaisen parantajan, ammattinimikkeestä välittämättä, kannattaa ottaa niistä visusti opikseen, sillä *ei savua ilman tulta*.

Nykyajan parantajien tiedolliset ja taidolliset mahdollisuudet auttaa potilastaan ovat aivan toisenlaiset kuin muinoin. Kuitenkin uusia sairauksia syntyy ja löydetään, ja uusia ongelmia ilmaantuu. Mitä, ketä ja miten hoidetaan, miten hoidettavat ja hoidot priorisoidaan, kuka maksaa hoidot, ja kuka kantaa vastuun niistä? Potilaat ovat nykyään vaativia, ja he tietävät lääkkeistä sekä tuntevat sairauksien syitä ja hoitomuotoja. Tietoa on vapaasti kaikkien saatavilla. Laki antaa potilaille oikeuksia. Vanhat asenteet elävät sitkeästi, ja ne imetään jo äidinmaidosta. Ne ovat lauluja, joita äitini muinoin laului. Tunnelmältään nykyihminen tuskin kuitenkaan eroaa esi-isistään.

Lääkäri – yksi parantajista

Turvallinen ja tarpeellinen lääkäri

Parantajia on tarvittu ja tarvitaan aina. Haavojen ja sairauksien hoitaminen sekä katkenneiden luiden yhteen sovittaminen vaatii suurta ammattitaitoa.

Motto: Yhden hengen pelastaminen merkitsee enemmän kuin seitsenkerroksisen pagodin rakentaminen.

Terveelle ei lääkäri tarpeellinen.

Ei pään katkaiseminen taitoa vaadi vaan paikoilleen asettaminen.

Lääkäri on vanhin aatamin aikuisista herroista. Älä elä kaupungissa, jossa ei ole lääkäriä.

Kuka ei voi itseään parantaa, tarvitsee lääkärin.

Kun Herramme on lähettänyt jollekin sairauden, on hän myös tilannut lääkärin.

Haluatko rauhan, kutsu luokse lääkäri.

Jota piikit ovat pistäneet, täytyy ontua lääkärin luo.

Kyllä ruoka syöjänsä hakee, ja sairas lääkärinsä.

Puoli lääkäriä lähellä on parempi kuin kokonainen kaukana.

Jumalaa ja lääkäriä haetaan hädässä.

Joka ei lääkäriin ja tuomariin suhtaudu hyvin, sille se maksaa elämän ja omaisuuden.

Mieluummin lääkäri kuin kiduttaja.

Lääkäri ammattina

Arvostettu lääkäri

Lääkärää tarvitaan ja arvostetaan. Korkeimmatkin maalliset ja kirkolliset johtajat, kuninkaakkaat sekä piispat ovat tarvinneet lääkäreiden apua. Tämä on merkinnyt myös lääkärin ammatin yhteiskunnallista arvostusta. Vielä muutama vuosikymmen sitten kylän kermään kuuluivat pappi, opettaja, apteekkari ja lääkäri:

Motto: *Leikot käy ku lääkäriiltä.* (Näin sanotaan tukkimetsässä.)

Lääkärit ovat meidän Herramme ihmisten paikkaajia.

Jos et voi tulla kuninkaaksi, tee itsesi lääkäriksi.

Älä ole hyvä ministeri, ole hyvä lääkäri.

Paras se, joka parantaa toisetkin.

Kunnioita lääkäriä, voit joutua tarvitsemaan häntä.

Jos halveksit lääkäriä, halveksit myös sairautta.

Hyvä lääkäri on kaiken kunnioituksen arvoinen.

All the medicine (charms) that come from the hands of the fetish priest are good (real) charms.

Ei pidä ylenkatsoa sairaankaan lääkärin lääkkeitä.

Ihmeitä tekevä lääkäri

Lääkäri, tietäjä ja taitaja, koki varsinkin luonnontieteeseen perustuvan lääkintätaidon kehittyessä suuren arvonnousun. Rokotteiden ja antibioottien uskottiin voittavan pieneliöiden aiheuttamat sairaudet. Kirurgit tuntuivat pystyvän korjaamaan mahdottomatkin vammat ja puutokset. Ei siis ihme, että lääkäri tuntui lähes taikurilta ja että häneen liitettiin, ja liitetään vieläkin, kaikkivoipaisuusodotuksia, jotka toisinaan ovat hoidolle eduksi, mutta toisinaan myös pettymyksien lähde:

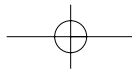
Lääkärin läsnäolo on paranemisen alku.

Lääkärin puheella on teloituspaikeän voima, ken sinne tulee, hänellä ei hammas enää kolota.

Missä lääkäri on läsnä, siellä myrkky on lääkettä.

Kun lääkäri on läsnä, ei mikään vahingoita.

Parantaja edustaa voimaa. Sairaus taas ilmentää heikkoutta. Siksi potilas odottaa, että parantaja itse olisi terve. Tietäähän tuo viisas, omnipotenttinen parantaja kaiken – myös sen, miten pitää itsensä terveenä.

*Sairaasta lääkäristä ja haukkumattomasta koirasta ei ole paljon hyötyä maailmassa.
Alchimista povero, medico ammalato. (Köyhä kullantekijä, sairas lääkäri.)*

Lääkäri – pelätty, vihattu ja väheksyty

Lääkäriä kunnioitetaan mutta myös pelätään ja vihataan. Vuosisatoja monet lääkäreiden lääkkeet ja hoidot ovat olleet epämiellyttäviä, terveellä maalaisjärjellä ajateltuna epäuskottavia ja tehottomia. Ei siis ole ihme, että lääkäriä vältettiin. Tähän liittyi myös se maaginen uskomus, että niin kauan, kun paikalla ei ollut lääkäriä todentamassa ja parantamassa sairautta, ei ollut itse sairauttaakaan. Pidettiin siis *pää pensaassa*. Lääkäriin tulo merkitsi lähes varmaa kuolemaa, kuten papin vierailu sota-aikana merkitsi sanomaa omaisen kaatumisesta.

Hautajaisten jälkeen puhutaan lääkäristä.

Kuoleman jälkeen ei tarvita mitään reseptiä.

Kuoleman jälkeen on myöhäistä ajatella lääkäriä.

I knew what sickness killed the chief. – Why did you not say that (before)?

They could have looked for a witch doctor to cure it.

(Kyse on jälkiviisaudesta ja siihen vastaamisesta.)

Tohtori ja nylkijä ovat kauhistuttavia tappajia.

Huolimatta lääkäreistä me elämme, kunnes kuolemme.

A living ass is better than a dead doctor.

Ei oma kylä pidä arvossa parantajaa.

Luonto on parempi kuin keskiarvolääkäri.

Il medico di Valenza – Lunghe falde e poca scienza.

(Valenzan lääkäriillä on pitkät hatunlierit, mutta vähän tietoa.)

On parempi mennä myllyyn kuin lääkäriin.

Tohtori on Jumala, kun hän tulee, enkeli, kun on paikalla ja piru uudenvuoden jälkeen. (Lääkäriinpalkkiot oli joskus tapana maksaa uutena vuotena.)

*Käräjöimisen ystävällä on vähän rahaa; lääkärin ystävällä on vähän terveyttä;
munkin ystävällä on vähän kunniaa.*

Tohtori on kirurgi, joka ei jätä ainuttakaan luuta terveeksi.

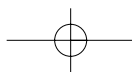
(Tätä sananlaskua käytetään ammattitaidottomuudesta puhuttaessa.)

Kavahda lääkäriä, joka haluaa sinulla opiskella.

The best of doctors go to hell.

(Kyse on kyynisestä lausahduksesta lääkäreistä, jotka pitkittivät sairautta lisätäkseen ansioitaan.)

Kun kutsut lääkäriä, niin kutsu myös tuomari, jotta hän tekisi testamenttisi.

*Jolla on lääkäri vihollisenaan, hänellä on myös tässä teloittajansa.
Kyllä lääkäri yrttiä ylistää, mutta kuitenkin se maistuu katkeralta.
Kun lääkäri tulee, ovat hammassäryt lentäneet tiehensä.
Jos käännyt lääkärin puoleen, aina löytyy kummallisia sairauksia.*

Lääkäristä ei pidetä myöskään siksi, että sairaus ja lääkäri muistuttavat potilasta huonoista elämäntavoista ja piittaamattomuudesta omaa terveyttään kohtaan. Lisäksi monet lääkärin hoito-ohjeet kieltävät usein sellaiset nautinnot, joista on vaikea luopua. Lääkärin ikävä velvollisuus on koettaa auttaa potilasta pysymään terveenä. Lääkäri ei ole potilasta miellyttämässä.

*Joka tekee syntiä luojaansa kohtaan, hän joutuu lääkärin käsiin.
Lääkäri kielti multa huonon seuran.
Kaikki lääkärit, jopa hyvät, joutuvat lopuksi helvettiin.*

Erikoistunut lääkäri

Motto: *Melkein jokaisella lääkäriellä on oma lempisairautensa.* (Henry Fielding)
The practise of medicine (in Egypt) was so devided among them, that each physician is a healer of one disease and no more. (Herodotos)

Silmäsairas, joka haluaa tulla silmälääkäriksi, on ihmeellinen asia.

Perhelääkäri

Perhelääkäriellä – nykyisellä omalääkäriellä – on parempi mahdollisuus hoitaa potilastaan kokonaisvaltaisesti, koska hänellä on potilaaseensa pitkäaikainen hoitosuhde. Hän tuntee potilaansa elämäntilanteen, perhe- ja muut ihmissuhteet sekä tämän yhteisön erikoispiirteet. Uusi lääkäri näkee vain sairauden, mutta kokonaisvaltainen mielikuva potilaasta ja hänen vaivoistaan vaatii aikaa, kokemusta ja keskinäistä luottamusta:

*Muukalainen on sokea vaikka näkee.
Lääkärin taito on neuvomisen taitoa.
Uudella lääkäriellä on toinen silmä sokea.*
(Perhelääkäri tuntee potilaansa toista lääkäriä paremmin.)

Kirurgi

Kirurgia lienee ensimmäisiä parannustaidon osa-alueita. Aina on ollut nyrjähtäneitä nilkkoja, katkenneita luita ja haavoja villieläinten, luonnonmullistusten, työvammojen ja sotien takia.

Motto: Kun pehmentävät voiteet epäonnistuvat, terävä kirurgia tuo nopeimman avun. (E.R. Eddison)

Kirurgi harjoittelee orpojen päällä.

Ei ole parempaa kirurgia kuin se, jolla on paljon arpia.

Kirurgilla tulee olla kotkan silmä, leijonan sydän ja hienon naisen käsi.

Vanha lääkäri

Kokenut kaikki tietää.

(Vanha lääkäri saattaa herättää enemmän luottamusta kuin nuori lääkäri.)

An old physician and a young lawyer, and confine both in equal frankness.

Tunnetun parantajan seuraaja - oppilas

Arvostetun parantajan seuraaja, oppilas, saa osansa edeltäjänsä tai opettajansa arvostuksesta. Toisaalta se aiheuttaa tulokkaalle paineita pitää hoidon taso korkeana, sillä *aateluus velvoittaa*.

If the lot of land formerly belonged to a witch doctor: then the one who follows him will be a witch doctor.

Lääkärin ja parantajan magia välittyy myös hänen omaisiinsa, sillä onhan näillä usein mahdollisuus kuulla parantamisesta ja seurata sitä:

Sinähän sen tiijät, joka oot lääkärin veli.

Lääkäri kollegana, konsultoijana ja potilaana

Monta lääkäriä, monta mielipidettä

Niin on monta mieltä kuin on miestäkin. Näkemykset sairaudesta ja sen syistä sekä hoitotavoista ja ennusteesta vaihtelevat. Vaikka nykyaikainen koululääketiede perustuukin luonnontieteelliseen maailmankuvaan, epävarmuustekijöitä ja mielipide-eroja voi tuskin koskaan poistaa.

*When thirty fetish priests are looking after a sick man, (some of them) are lying.
Hippokrates sanoo kyllä, Galenos ei.*

“Lapi”, sanoi lääkäri, “toinen”, sanoi tohtori.

Kun lääkärit kiistelevät, voi sairras ratsastaa (lähteä hautausmaalle).

Mitä useampi pää, sitä enemmän tietoa.

(Kokemus lisää tietoa ja näkemystä. Niitä molempia tarvitaan, sillä jokainen potilas ja hänen sairautensa ovat ainutkertaisia.)

Motto: *Neuvokkuudella on sinun käytävä sotaa, ja neuvonantajien runsaus tuo menestyksen. (Raamattu, sananlaskut 23:6)*

If you wish to know the road ahead, inquire those who have travelled it.

Terveys on neuvonantajien suuressa määrässä.

Myös lääkäri ja asianajaja tarvitsee vieraan neuvoa.

Vid allvarlig sjukdom: tillkalla tre läkare.

Ei kukaan lääkäri ole parempi kuin kolme.

Parantumattomassa sairaudessa lääkäreiden hoitoryhmäkään ei onnistu parantamaan potilasta, jolloin se saa helposti syytökset taitamattomasta toiminnasta. Hoidossa tarvitaan kuitenkin vastuullista omalääkäriä. Lääkäreiden vaihtuvuus vähentää usein hoidon johdonmukaisuutta sekä lisää potilaan epävarmuutta ja ahdistusta.

Mitä enemmän lääkäreitä, sitä enemmän sairauksia.

Missä monta lääkäriä, siinä vaara ja vahinko, kulut suuret kustannukset.

Many doctors, death accomplished.

Better no doctor at all than three.

Missä on paljon lääkäreitä, siellä on suuri vaara.

Kun kaksi lääkäriä haluaa nähdä sairaan, lukkari soittaa kuolinkelloja.

Sillä välin, kun lääkärit neuvottelevat keskenään, potilas kuolee.

Too many doctors and the son dies.

Missä ihmisiä, siellä riitaa ja vihaa

Motto: *Riita viihtyy kollegojen keskuudessa, panettelu pappien joukossa. (Sumeri sic!) (Aro, s. 60)*

Siellä, missä lääkärit kinastelevat, siellä kuolema korjaa satoa.

Lääkäreilläkin on puutteensa. Kaikki ihmistä koskeva tieto sisältää epämääräisyyksiä, joita lääketiede ei luonnontieteellisestä perustastaan huolimatta voi poistaa. Koulukuntaisuutta ei voi estää. Lisäksi puhtaasti henkilökohtaiset syyt aiheuttavat kitkaa ihmisten välisissä suhteissa.

Yksikään kerjäläinen ei vihaa toista niin paljon kuin yksi tohtori vihaa toista.

Jokainen lääkäri pitää omia pillereitään parhaana.

Jokainen lääkäri on sitä mieltä, että juuri hän on Hippokrates.

Kaksi lääkäriä, kolmenlaisia mielipiteitä.

Mistä yksi lääkäri tietää vähän, toinen ei tiedä sitäkään.

Lääkäri potilaana

Kenenkään lääkärin ei pidä itseään parantaa, kenenkään ei pidä itseään neuvoa.

Parhain lääkäri on usein huonoin potilas.

Lääkäri ja palkkio

Sairaus maksaa

Lääkäriys on ammatti, eikä lääkäri siis voi parantaa palkkiotta – täytyyhän lääkärinkin elää.

Motto: Kenraalit rukoilevat sotaa, lääkärit sairauksia.

Lääkärit ja juristit hyötyvät eniten toisten ihmisten vahingoista.

Lääkäri on sairas, jos jokainen on terve.

Sairaus kастaa kukkaron.

Lääkärit ovat kalliita vierailijoita.

Jumala parantaa, ja lääkäri ottaa palkkion.

Lääkärit puhdistavat ruumiin ja päälle päätteeksi myös kukkaron.

Perhe, joka uskoo noituuteen, tekee noitatohtorin rikkaaksi.

Andras nöb är läkarens bröd. (Deras sjuksom ger honom patienter.)

Kun lehmä sairastui, meni sonni maksuksi lääkäriille.

Lääkärien hoitoon antautuessa ei auta rahoja kitsastella.

Köyhän parantaa työ, rikkaan lääkäri.

Lääkäri ja lääkkeet

Aika-ajoin esiintyy väitteitä, että lääkärit määräävät lääkkeitä turhan takia, koska he saavat osan lääkkeiden hinnasta. Tällaista oli perusteltua epäillä tietenkin silloin, kun lääkärit valmistivat itse lääkkeensä ja myivät niitä. Aikoinaan lääkäreitä jopa kiellettiin myymästä omia, itse valmistamiaan, lääkkeitä.

Lääke yhdeksänkertaisesti hinnoiteltu.

(Buchanan: “This proverb expresses the common belief that druggists and doctors charge nine times the actual cost. Physicians are included because in Japan many of them produce in their own laboratories the medicines they prescribe to their patients.”) (Nykyään tämä on kiellettyä Japanissa, toim. huom.)

Lääkäri on palkkansa ansainnut

Lääkärille ja opettajalle ei voi koskaan maksaa liikaa.

Maksamaton lääkärinpalkkio

Missä lääkärille ei ole maksettu, sairaus kulkee taaksepäin.

Pullea kukkaro, hidas paraneminen

Lääkäreitä on syytetty rikastumisesta potilaidensa sairauksien kustannuksella, kuten asianajajia on syytetty asiakkaittensa riitojen pitkittymisestä:

Lääkkeet auttavat aina, jos ei sairasta, niin toki lääkäriä.

The purse of the patient protracts the disease.

(If a doctor receives a fee for every visit, and should the patient have plenty of money, the doctor may be tempted to ensure that the patient does not get well too quickly.)

Nälkäinen lääkäri etsii haavoja.

Ei rahaa, ei hoitoa, ei lääkkeitä

Otsikon ajatus on globaali ongelma. Lääketiede taitaa monia hoitomuotoa, ja sillä olisi tehokkaita lääkkeitä. Mutta ne ovat kalliita. Ei ainoastaan köyhillä kehitysmailla, vaan myös rikkailla teollisuusmailla on vaikeuksia löytää riittävästi varoja terveydenhuoltoon. Lääketehtaiden ja lääkäreiden on väitetty joskus olevan kiinnostuneempia potilaiden kyvystä maksaa kuin mahdollisuuksista auttaa kärsivää ihmistä.

Lääkäri, joka kulkee kantotuolissa, ei vieraile köyhän talossa.

Älä lääkäriä perijäksesi tee

Jumala lohduttakoon sairasta, jolla on lääkäri perijänään.

Jos haluat kuolla nuorena, tee lääkäri perijäksesi.

Vain narri tekee lääkärin perijäkseen.

Potilas, joka tekee lääkärin perijäkseen, ei halua parantua.

Sairas allekirjoittaa kuolemantuomionsa, kun tekee lääkärin perijäkseen.

Vain onnistuneesta hoidostako palkkio?

Vanhassa Kiinassa lääkäri sai palkkion niin kauan, kun hänen potilaansa pysyi terveenä. Jos potilas sairastui, lääkärin tuli hoitaa häntä maksutta.

Lääkärin palkkiota ei makseta, ennen kuin sairaus on ohi.

Ei lääkärille makseta, ennen kuin tauti on poissa.

The witch doctor profits either way.

(He takes his fee, whether the sick person dies or recovers).

Huono tohtori: saa palkkansa vain etukäteen.

Lääkärille maksetaan vaivannäöstä, ei terveydestä.

Tullessa tervetullut, mennessä manattu

Kaikki hyvä maksaa. Kukkaron keventäminen, lääkärin palkkion maksaminen, tuntuu jälkikäteen karvaalta ja kipeältä: *velka on veli otettaessa veljenpoika maksettaessa*. Ehkä juuri siksi englantilaiset lääkärit neuvoivat aikoinaan kollegoitaan seuraavasti: ”Ota (palkkiosi) vielä, kun heillä on kipuja. Sillä mitä tahansa he lupaavat sairaana, he eivät tahdo antaa kun ovat terveitä.”

Kun lääkäriä tarvitaan, hän on enkeli, mutta piru, kun hänelle täytyy maksaa.

Kun potilas parantuu, hän alkaa vihata lääkäriä.

Sairastuessasi kutsut lääkärit, tervehtyessäsi et kiitosta sano.

Mitt i sjukdom lovar du gärna en get, när du är frisk igen, tycker du att en kyckling är lagom betalning.

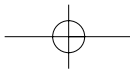
Ilmainen lääkäri – huono lääkäri?

Sananlaskussa sanotaan, että *ei hyvää halvalla*. Ajatus pätee monien mielestä myös terveydenhoitoon. Ilmaiseen tai halpaan, kuten kunnalliseen terveyspalveluun, liittyy monen potilaan mukaan heikko palvelu ja huono hoito:

Motto: Where there's no fee there's no skill. (Aristofanes)

What costs nothing is worth nothing.

Lääkäri, joka ei ota palkkiota, ei ole palkkion arvoinen.

40

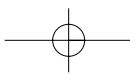
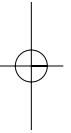
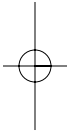
Kiitos unohtuu helposti

Palkan suuruus on yksi arvostuksen ja kiitollisuuden muoto. Terveys-, sosiaali- ja opetuslalla henkilöstöpula on jo nyt ongelma.

Kiittämättömyys on maailman palkka.

One whose toe you heal: will make it kick you.

Mitä lupasit antaa (musawo-noitatohtorille), kun olit sairas: kieltäydyt antamasta, kun olet parempi.

Lääkärikin on vain ihminen

Motto: *Tunteet on diakonissalla, himot hiirenpoikasella.*

When a teacher fights with his wife, it's tough on his students.

En doktor kan nog vara en narr, men en narr är därför inte en doktor.

Lääkäriin tulee käyttäytyä asiallisesti, vaikka myös hänellä on tunteensa ja heikkou-
tensa. Hänen tulee kaikissa hoitotilanteissa hillitä itsensä ja toimia järkevästi. Mutta lää-
kärikin on vain ihminen, jonka voi olla vaikea erottaa niin sanottu siviiliminä ammat-
tiroolista.

Kun noidan vaimo kuolee, se tekee hänet surulliseksi.

Se kaupunki on ongelmissa, jonka lääkäriellä ei kihtiä.

(Lääkäriin on vaikea tulla potilaiden luo.)

Jos sinun ei tarvitse epäillä, et ole mikään lääkäri.

Lörpöttelevä lääkäri on pahempi kuin kuume.

Arka lääkäri kiusaa potilasta kaksinkertaisesti, jos kysyy potilaalta paljon.

Itseen on paha parantaa – lääkäri esimerkkinä

Lääkäriin tulisi olla esimerkkinä oikeista elämäntavoista. Vaikuttajan sanaton viestintä
on tehokkaampaa kuin tämän sanalliset neuvot, käskyt ja kiellot. Potilaalta ei pidä vaa-
tia vaikeita, jos itse ei pysty täyttämään vaatimuksia.

Motto: *Muida parandau, omah perzieh rubie paksundau.*

Hyveellisyydestään mies muistetaan, huonomainen unohdetaan.

Den predikar väl som lever väl.

Läkare, läk dig själv (innan du ger andra råd).

Ei sairaudet lääkäriä ujostelee.

The cleverest doctor cannot cure himself.

Lääkäriin itsestään hyvää huolta pitämättömyys.

Itse lääkärit läsivät, itse puoskari potevat.

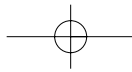
Lääkäriin perse on ruvissa.

(Tietäjä ei useinkaan voi parantaa itseään eikä omia olojaan.)

*Taikoja ei pysty tanssimaan pois omia riivaajiaan, eikä sokea ennustaja näe oman
kuolemansa päivämäärää.*

Lääkäri ei voi omaa vaivaansa parantaa.

(Näin sanotaan miehestä, joka ei osaa selvittää asiaa, johon hän on henkilökoh-
taisesti osallisena.)

Jokaisella on heikkoutensa, ja jokainen tekee virheitä. Omien ja toisten virheistä tulee voida keskustella asiallisesti, syyttämättä ja analyttisesti. Japanissa sanotaankin ymmärtäväisesti, että *apinakin putoaa puusta ja vedenhaltijakin joutuu virran viemäksi*. On helppoa ja ymmärrettävää projisoida omat virheet muihin: on houkuttelevaa syyttää esimerkiksi muuta henkilökuntaa, puutteellisia työvälineitä, kiirettä tai huonoja työskentelyolosuhteita:

*A bad carpenter quarrels with his tools.
An awkward sorceress quarrels with her own drums.*

Hyvä lääkäri

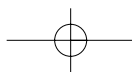
Motto: *Hyvä luonne on ihmisen taivas.*
Se on hyvä tohtori, joka tietää, kuinka parantaa.
Arvioi lääkärin taitoa toipumisen jälkeen.
Lääkäri on taitava mies, joka itsensä osaa parantaa.

Hyvä lääkäri on ammattitaitoinen: *kun lääkäri koittaa pulssia, niin hän oppii tuntemaan sairauden*. Kokenut lääkäri on hyvä lääkäri.

Motto: *Itseäsi kynsäisten opit toisten kivut tuntemaan.*
Ei kukaan ole hyvä lääkäri, jollei itse ole ollut sairas. (Kungfutse)
Se on paras lääkäri, joka tietää useimpien lääkkeittensä arvottomuuden.
(Benjamin Franklin)
Paljon sairastelleesta tulee hyvä lääkäri.
Lääkäri ei ole hyvä lääkäri, jos hän itse ei ole ollut sairas.
Ei ole parempaa kirurgia kuin se, jolla on paljon haavoja.
Se on hyvä kirurgi, joka on kunnolla haavoittunut.
Hyvä lääkäri on se, joka tuntee omat vaivansa.
Olkoon lääkäri vanha ja lakimies nuori.
On parempi, jos lääkäri ja (buddhalainen) pappi ovat vanhoja.

Hyvä lääkäri toimii potilaan parhaaksi, ei potilaan miellyttämiseksi:

Hyvä lääke suussa karvas.
Hyvä lääkäri ei anna vain makeita juomia, vaan myös kitkeriä pillereitä.
Suureen ja vaikeaan sairauteen kuuluu vahvat lääkkeet ja päättäväinen lääkäri.
Ankarin lääkäri on (useimmiten) paras.

Hyvä lääkäri pystyy vastaamaan potilaan tarpeisiin. Hän hoitaa kokonaisvaltaisesti potilaan mielen ja ruumiin haavoja. Käytännössä se on kuitenkin lähes mahdoton toteuttaa.

Taitavalla lääkärillä on balsami jokaiseen haavaan.

Hyvä lääkäri on realistinen. Jos on mahdollista, hän antaa luonnon, ihmisen oman elinvoiman, parantaa sairauten. Hän tukee potilaan luottamusta paranemiseen. Potilaan usko Jumalaan voi olla suuri voima. Hyvä lääkäri ei toimi pelkän kirjaviisauden voimalla. Ymmärrys elämästä, intuitio sekä vapaus luokitella asioita ja oireita ilman jäykkiä kaavoja helpottaa usein oikean diagnoosin ja terapian löytämisessä.

Motto: Läkarens konst är konsten att gissa.

Lääkäri, joka parantaa viisi potilasta kymmenestä, ei ole hyvä lääkäri, sillä luonto tekee niin joka tapauksessa. Hyvä lääkäri parantaa seitsemän kymmenestä.

A great doctor works with an angel at his side.

Happy is the doctor who is called in at the decline of an illness.

Läkaren upphåller livet på patienten, tills naturen hinner bota sjukdomen.

Taitava lääkäri ei rakasta suuria lääkepulloja.

Hyvä lääkäri on perusteellinen:

Motto: Kunnan mies tulee tunnetuksi siitä, minkä hän on tehnyt, eikä häntä tässä maassa tulla koskaan synkistämään.

Hyvä lääkäri tarkkailee haavaa vielä silloinkin, kun se on jo umpeutunut.

Hyvän lääkärin tulisi olla hyväsydäminen:

Lääkäri on ihmisystävällinen.

(Tällä sananlaskulla on moittiva sivumerkitys, sillä 1800-luvun Japanissa ajateltiin, että lääkärit työskentelivät vain saadakseen lääkäripalkkionsa. Toim. huom.)

Hyvä lääkäri hallitsee itsensä, eikä näytä potilaalle heikkouksiaan tai vaivojaan:

Den läkäre, som vill hela andras sår, skall ej visa sina egna.

Huono lääkäri

Muodolliset ulkoiset merkit, muodollinen pätevyys ja pelkkä titteli eivät tee kenestäkään vielä suurta parantajaa:

*Motto: Jos et opi parantamaan järkevästi, tulet tappamaan salaisella veitsellä ihmisiä.
Parta ei tee lääkäriksi eikä filosofiksi.
Ei takki tee lääkäriksi.
Ei kaikki punahattuiset ole tohtoreita.
Lääkäri, joka itse ei ole ollut sairas, ei ole hyvä lääkäri.
Terveuden ryövääjiä ovat uudelleen lämmitetyt ruuat, lääkäri,
joka ei ole viisas ja ilkeä vaimo.*

Huono lääkäri ei uskalla päättää. Tutkimukset ja hoito voivat olla kalliita sekä kivuliaita ja niiden tulokset epävarmoja. Huono lääkäri ei ole rohkea, eikä hän ota vastuuta. Sääli on sairautta, jos potilaan raajaa ei amputoida, kun potilas on menehtymäisillään kuolioon. Lääkäri ei saa hukkua potilaan kärsimyksiin. Hänen on pidettävä ammatillinen etäisyys potilaaseen:

*Hyväsydäminen kirurgi tekee kuolion haavaan.
Säälivä kirurgi pilaa haavan.
Vetistelevä lääkäri tekee mätäneviä haavoja.
Laiska, huolimaton lääkäri tekee löyhkääviä haavoja.*

Vaativatko rohkeat ja riittävät, esimerkiksi kirurgiset, ratkaisut tietynlaista miehekkyyttä kovuutta? Miten potilaat suhtautuvat naisparantajiin operatiivisissa toimenpiteissä? Onko pehmeys, naisellisuus, heikkoutta tai epävarmuutta? Parantamistaito on joustavaa kovuuden ja pehmeuden, ripeän toiminnan sekä odottamisen tasapainoista ja viisasta soveltamista.

*Naiselliset kirurgit tekevät märkiviä haavoja.
Armeliäs lääkäri (käsi) tekee matoisia (mätäneviä) haavoja.
Lempeä lääkäri tekee märkivästä haavasta äkäisemmän.
A tender surgeon makes a foul wound.*

Huono lääkäri ei hoida potilasta huolellisesti loppuun asti:

Kun sairaus on parantumassa, tulee lääkäri huolimattomaksi.

Huono lääkäri ei säteile energiaa. Hänellä ei ole niin sanotusti kynttilöitä silmissään, vaan hän on voimaton, alakuloinen ja päättämätön. Potilaat ja heidän omaisensa tarvitsevat tukea sekä voimaa.

Masentunut lääkäri, joka kyselee sairaalta paljon, kiusaa tätä kaksinkertaisesti.

Huono lääkäri ei pysy asiassa. Lääkäriltä edellytetään hyvää viestintätaitoa. Sairas ja pelkäävä potilas vaatii herkkää kuuntelemista ja taitavaa sanallista vaikuttamista:

Kehuskelevalla lääkäriellä ei ole hyviä lääkkeitä.

Lörpöttelevä lääkäri on pahempi kuin kuume.

Jolla ei ole selviä mielipiteitä, ei voi tulla porvariksi eikä lääkäriksi.

Potilaistaan lääkäri tunnetaan

Motto: Jos sinulla on hunajaa, kärpäset tulevat vaikka Bagdadista asti.

Don't judge a doctor, poll his patients.

Hyvällä lääkäriellä ei ole puutetta potilaista. Pitkät potilasjonot ja suuret tulot voivat olla osoitus pätevydestä ja ahkeruudesta:

Hyvän lääkärin portilla on paljon sairaita.

(“There are many seeking help from competent people.”)

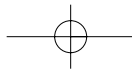
Hyvä lääkäri ei tarvitse pasuunaa.

Vastaanotostaan lääkäri tunnetaan

Lääkärin vastaanoton ulkoiset puitteet eivät voi olla vaikuttamatta potilaaseen. Tästä on osoituksena ilmaus *tohtorin eteinen*. (“In times past, the vestibule of entrance to a physician office or private hospital was constructed in an imposing way, with a view of making a gold impression on the visitors. When the entrance way of a house or other building is disproportionally large, it is ridiculed as the doctor's vestibule.”)

Rajansa lääkärikin

Sairas vai terve? Lääkärin on usein vaikea päätellä, kuka on sairaas ja kuka terve. Luulotautiset ja työtä vieroksuvat ovat parantajien ja yhteiskunnan ongelma:

*Ei terve lääkäriä tarvitse.
Laiskuuren tautia ei paranna tohturitkaan.*

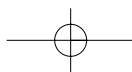
Selvän sairauden tai ruumiin vamman lääkäri voi ehkä parantaakin, mutta mielen tervehdyttäminen on vaikeaa:

*Miekan tekemä haava paranee, kielen tekemä haava ei parane.
No physician can cure prejudice, which is blindness in mind.
No medicines heal sick souls.
Paraskaan lääkäri ei paranna sydänsuruja.
Taitavakaan lääkäri ei voi parantaa kaikkia haavoja.
Ei kukaan lääkäri ole niin taitava, että saa näön syntymäsokeaan.*

Sairauden kulku on usein yllätyksellistä, ja lääkärikin tekee virheitä. Luonnon voimia ja inhimillisiä tekijöitä ei voida poistaa. Potilaan elämäntilannetta ja hänen yhteisönsä vaikutusta on vaikea arvioida. Jokaisen lääkärin on parasta tietää ja hyväksyä puutteensa ja olla valmis kuuntelemaan potilasta ja muiden alojen tietämystä.

Motto: A physician can sometimes parry the scythe of death, but has no power over the sand in the hourglass. (Hester Lynch Piozzi, 1781)

*Vahingolle ei voi tohturikkaan mitää.
Ei hyväkään lääkäri joka reikää lääkitse.
Kun kuolema koputtaa, tulee lääkäristä narri.
Ei lääkärikkäk kaikkia hoitaa osaa.
Mitä tulee kihtiin, on lääkärikin pelkkä houkka.
Kerrankos se niin käy, että lääkäriltä lapsi kuoloo.
Vaikka sinulla olisi lääkäri ystävänä ja apteekkari setänä, niin täytyy sinun kuitenkin kuolla.
Haluttaessa parantaa, vaiva usein pahenee.
Lääkärit haluavat korjata ihmisen, mutta repivät hänet usein palasiksi.
Voivatko lääkäriparantajatkaan tuntea metsän puiden kaikkia lääkekuoria?
Jokainen kasvi on lääkekasvi, me vain emme tunne kasvia, jota halveksimme.
Lääkäri on mies, joka syyttää vähän tuntemia rohtoja kehoon, josta hän tietää vielä vähemmän.
Yksi lääkäri antaa toiselle työtä.
Enemmän vaaraa lääkäristä kuin sairaudesta.
On vaikeaa olla lääkärin harjoituskappale.*

*Uskottava kuolleen tauti on.
Tohtori ja talonpoika tietävät yhdessä enemmän kuin lääkäri yksin.
Ei sairaus ole vielä parantanut, kun lääkäri lääkkeen määrää.
Kun lääkäri liian usein laskee verta, tulee veri vedeksi.
Suuri onnettomuus saa noitatohtorinkin kyyneliin.*

Viisas lääkäri ei hoida itseään eikä omaisiaan: *a clever doctor never treats himself.*

Lääkärit osallistuvat aktiivisesti politiikkaan ja kantavat huolta maailman kehityksestä. Sairasta yhteiskuntaa ja epäterveellisesti eläviä kansakuntia on vaikea parantaa. Lääkäreillä on velvollisuus ottaa kantaa globaaleihinkin ongelmiin:

*Hyvä lääkäri parantaa maansa sairauden.
Doctors have cure for everything but poverty.*

Lääkäriksi kypsyminen vie aikansa. Kirjatieto ei korvaa kokemusta:

Ei kukaan ole kylänvanhin syntyessään. (Japani)

Ei kukaan ole seppä syntyessään. (Suomi)

*Motto: There's a sort of decency among the dead, a remarkable discretion,
you never find them make any complaint against the doctor who killed them.*

Uusi teologi tarvitsee uuden helvetin, uusi lääkäri uuden hautausmaan.

Nuori lääkäri lihottaa hautausmaan.

(Sananlaskuun sisältyy vihjaus siitä, että kokematon lääkäri saattaa tehdä kuolettavia virheitä.)

Ny läkare, ny kyrkogård.

Jollei lääkäri tapa yhtä tai kahta potilasta, hänestä ei tule lääkäriä.

Sata sairasta tappaen lääkäri, tuhat sairasta – parantaja.

Kirjoittamista opetellessa kuluu paperia, lääkärin oppiessa kuluu ihmisiä.

Doctors and grave diggers are partners.

Raha peittää rikkaitten, maa lääkärin tekoset.

Kalmisto peittää lääkärin synnit.

If the doctor cures the sun sees it, but if he kills the earth hides it.

Osaamaton lääkäri on kuoleman apumies.

Kaksi on hengenvaarallista: murhaajan tikari ja lääkärin reseptikynä.

Lääkärin ammatti on kuluttava ammatti

Lääkäreillä, kuten kaikilla parantajilla, on työssään moniin muihin ammatteihin verrattuna poikkeuksellinen vastuu: vastuu potilaan terveydestä ja sairaudesta sekä elämästä ja kuolemasta. Tunne hoitomahdollisuuksien rajallisuudesta ja tieto virheistä stressaa.

*Ei lääke potilasta tapa, vaan lääkäri.
Aina lääkärin työ onnistuu, vaikka potilas kualeeki.
Lääkärin erehdys on Jumalan tahto.
Lääkärit pyytelevät vähiten virheitään anteeksi.
There are more drunkards than old doctors.*

Arvostuksen puute lisää lääkärin työn rasittavuutta:

Ei oma kylä pidä arvossa parantajaa.

Kuka tietää lääkkeen parhaan mahdollisen annostuksen, tai että sopiiko lääke tai hoito ollenkaan potilaalle?

*Mikä suutarin tappaa, on sepälle terveellistä.
Lääkärilusikan oikea suhde.
Sairastuminen on helppoa, paraneminen on vaikeaa.*

Loputon, ja lopuksi toivoton, taistelu kuolemaa vastaan on raskasta. Lääkärin pitäisi antaa toivoa ja uskoa loppuun saakka potilaan paranemiseen. Toisaalta potilaan kärsimysten pitkittäminen voi potilaasta ja hänen omaisistaan tuntua kidutukselta.

*Lääkärikin heittää lääkelusikkansa.
Ikävä elävää kuolettaa on.
Surkia on surma silmin nähden, kuolema käsin pidellen.*

Lääkäri ja kuolema

Kukas kuoleman estää.

Kuolema on kärsivän vapahtaja ja terveen yllättäjä. Kuolema on lääkärin ainainen vastustaja, joka lopulta aina voittaa.

Motto: *By medicine life may be prolonged, yet death may seize the doctor too!*
(Shakespeare)

*Lääkäri parantaa sairaudesta, mutta ei kuolemasta. – Hän on kuin katto,
joka suojaa sateelta, mutta ei rajuilmalta.
Jos olet lääkäri, anna lääkettä, jos olet korppi odota ruumista.
Kohtalon kirjoituksia ei kukaan voi pyyhkiä pois.
Ei ole kuolemaa vastaan ainuttakaan yrttiä kasvanut.
Ei kuoleman lääkärii missäh.
Ei ole surman lääkäriä.
Kukas kuoleman estää.
Lääkäri parantaa vain sairaan, joka ei kuole.
Jotenkin hedelmätön nainen synnytti lapsen, mutta sekin kuoli isorokkoon.
Döden trotsar läkarna.
Vaikka lääkäri pystyisikin parantamaan minkä taudin tahansa, kuolemaa hän ei
voi parantaa.*

Potilaan kuolema ja hoidon epäonnistuminen on hoitohenkilökunnalle raskasta, eikä siitä mielellään puhuta: *“The sick person has given me a lot of trouble”, (says the doctor or nurse) if he (she) is still alive (but I got him through!)* (He would not speak about him, if he had died.) Sen sijaan ihmiset levittelevät kyllä mieluusti sanaa hoidon epäonnistumisesta: *Paha kello kauas kuuluu.*

Jos lääkäri on parantanut yhdeksänkymmentyhdeksän potilasta ja epäonnistunut sadannessa, niin juuri tämän sadannen kansa muistaa.

Armokuolema vai työtapaturma?

Lääketieteen kehittyessä elämän keinotekoinen pitkittäminen ja siihen liittyvät eettiset ja ekonomiset ongelmat lisääntyvät. *Live and let live. Kill and let die.*

*Hellre dö en naturlig död än med hjälp av läkare
Lääkärit sallivat kuolla, puoskarit tappavat.
Kuolema on lääkäri köyhän paras.
Physicians kill more than cure.
Physicians kill more than they cure
Ei sairaudet tapa, lääkärit tappavat.*

POTILAS-PARANTAJA-SUHDE - VAIKUTUSSUHDE

Potilas ja parantaja vaikuttavat toisiinsa – halusivatpa sitä tai eivät. Kysymys on väkevistä vuorovaikutussuhteista, joka ei voi olla vaikuttamatta sen molempiin osapuoliin. Itse asiassa kyseessä on useimmiten samat tiedostamattomat mekanismit kuin opettaja-oppilas-, poliitikko-äänestäjä-, taiteilija-yleisö-, asiantuntija-maallikko- sekä vanhempi-lapsi-suhteissa.

Potilas-lääkäri-suhde on vain yksi potilas-parantaja-suhteista. Parantaja voi olla joko virallisesti koulutettu koululääketieteen ammattilainen (esimerkiksi lääkäri, hammaslääkäri, sairaanhoitaja tai fysioterapeutti) tai henkilö, joka ammatikseen tai kutsumukseksi pyrkii auttamaan lähimmäisensä fyysisistä, psyykkistä tai sosiaalista terveyttä tai sairautta (esimerkiksi psykologi, pappi, kuppari, hieroja, ihmeparantaja, verenpysäyttävä, poppamies tai nikamanniksauttaja).

Oleellista ei ole se, kuka tekee ja mitä tekee (tässä mielessä on samantekevää, miten annettu hoito tehoaa), vaan se, että on parantaja ja parannettava ja että parantaja pyrkii VAIKUTTAMAAN potilaaseensa tavalla tai toisella.

Virallinen koululääketiede on perinteisesti painottanut parannustaidon luonnontieteellistä, helpommin mitattavaa ja tutkittavaa materialistista, mekanistista ja fysiologista syy-seuraussuhdetta. On ollut vaikeaa tutkia, hyödyntää ja vaimentaa potilaan alttajuun sekä tunteiden kielteistä vaikutusta sairauteen ja itse paranemisprosessiin. Vielä vaikeampaa on ollut tutkia yhteisön, kulttuuriin sidotun elämäkuvan, ihmiskuvan, sairauskuvan sekä potilaan minäkuvan merkitystä ennalta ehkäisevään terveydenhoitoon ja parantamiseen.

Esimerkiksi magiaa on pelätty ja kirottu, mutta se vaikuttaa yhä. Mitkä ovat sen mekanismit? Voisiko niitä käyttää hyödyksi? Olisiko noitatohtoreiden, usein yhteisöllisistä, parantamisrituaaleista jotakin oppimista? Entäpä voodooista? Joka tapauksessa on tärkeä koettaa ymmärtää potilaan ja hänen yhteisönsä asenteita, odotuksia ja tunteita. Placebo, joka on perinteisesti ollut parantajien varmimmin tehoava vaikutustapa, on oikein ymmärrettyinä ja viisaasti hyödynnettynä myös nykyaikaisten parantajien käyttämä terapiamuoto. Mielestäni jokaisen parantajan pitäisi erityisen hyvin ymmärtää potilas-parantajasuhteen syitä ja seurauksia. Tämän ymmärryksen avulla on helpompi sisäistää potilaan elämysmaailmaa. Empatia ei ole ainoastaan lahja, vaan myös kovan opiskelun, kliinisen työn ja elämäkokemuksen tulos.

Suomen Lääkärilehdessä muun muassa professori Veikko Tähkä on kirjoittanut potilas-lääkäri-suhteeseen vaikuttavista psykologisista tekijöistä (SLL 28/73), dosentti Esko Rechartt hoitosuhteesta psykososiaalisena tapahtumana (SLL 12/74) sekä professori Kalle Achte ja LKT Ritva Fagerström placebon psykodynamiikasta (SLL 12/86). Myös

arkkiatri Risto Pelkonen on jatkuvasti eri yhteyksissä painottanut parantajan itseymmärryksen ja myönteisen potilassuhteen merkitystä.

Parantajan mahdollisuus vaikuttaa potilaaseen lisääntyy, kun hän ymmärtää, että vuorovaikutus on kaksisuuntaista: potilas vaikuttaa aina parantajaansa. Myönteinen potilas–parantaja-suhde avaa väylän tiedon vaihtamiselle ja ymmärtämiselle. Tällöin diagnoosin tekeminen helpottuu, terapia tehostuu, ja hoito-ohjeet välittyvät hyvin potilaalle. Tällöin myös ennaltaehkäisyn mahdollisuus lisääntyy. Hyvä ihmissuhde kannustaa molempia yrittämään parastaan: parantaja on valmis näkemään vaivaa ja ponnistelemaan potilaan parantamiseksi, ja potilas yrittää seurata hoito-ohjeita ja välttää paranemisen esteitä. Hoitomyönteisyys eli potilaan kyky ja halu noudattaa annettuja hoito-ohjeita on oleellisesti riippuvainen hoitosuhteen osapuolten keskinäisistä tunteista.

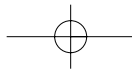
Lämmin potilas–parantaja-suhde antaa myös elämänuskoa. Se antaa molemmille energiaa. Potilas ja hänen omaisensa, hänen tukiryhmänsä, tarvitsevat uskoa parantumiseen ja itseensä. Parantaja tarvitsee voimaa kestääkseen ammattinsa rasittavuuden ja jaksakseen säteillä. Lisäksi hyvällä potilas–parantaja-suhteella on muutakin kuin välinearvoa. Se ei siis ole vain keino potilaan terveyden edistämiseksi ja sairauden parantamiseksi, oireiden lievittämiseksi sekä kuntoutumisen nopeuttamiseksi. Hyvä potilas–parantaja-suhde on arvo sinänsä. Se on elämänlaatua sekä kanssakäymisen iloa ja surua – täyttä elämää.

Seuraavassa esittelen joitakin potilas–parantaja-suhteeseen vaikuttavia tekijöitä sanalaskuja esimerkkeinä käyttäen.

Keskinäinen kunnioitus ja usko

Keskinäinen kunnioitus ja myönteinen perusasenne on kestävä ihmissuhteen perusta. *Usko siirtää vuoria* ja potilaan myönteinen asenne parantajaa kohtaan on hyödyksi hoidon kaikissa vaiheissa: *potilaan usko ja suosio auttaa lääkärin taitoa*. Potilas ilmaisee kunnioittavansa lääkäriä sanoessaan, että *hyvä lääkäri on kaiken kunnioituksen arvoisen*. Potilas voi ilmaista kunnioitusta manipuloiden, nöyristellen, imarrella tai liehakkoiden. Potilas voi pelätä hoitoa, tai hän voi koettaa varmistaa itselleen myönteistä hoitoa nyt tai tulevaisuudessa:

Osoita kunnioitusta lääkärille ennen kuin tarvitset häntä.

Sokea usko

Potilaan kunnioitus voi olla sokeaa luottamusta parantajan taitoihin ja mahdollisuuksiin: *all the medicine (charms) that comes from the hands of the fetish priest are good (real) charms*. Tällöin parantaja on lähes omnipotenttinen kuin kaikkivoipa vanhempi lapselle:

Parantajat parantavat kaiken paitsi köyhyyden.

Tahdotko rauhan, kutsu lääkäri luoksesi.

Kun lääkäri on läsnä, ei mikään vahingoita.

Toisaalta on olemassa vaara, että sokea luottamus muuttuu pettymykseksi tai jopa raivoksi ja syyttelyksi, kun parantaja ei täytäkään potilaan odotuksia. Parantaja ei saisi epäonnistua eikä osoittautua heikoksi. Jotkut siirtävät lääkäriin ja mihin tahansa muuhun vaikuttajaan lähes yli-ihmisyysodotuksia. Poliitikosta odotetaan messiasta, ja papin pitäisi olla pyhimys. Urheilija ei saisi epäonnistua, ja taiteilijan pitäisi aina olla ihmeellinen illuusion ja hurmion synnyttävä idoli. Opettajan pitäisi puolestaan olla kaikkietävä.

Japanilainen sananlasku *Sata päivää saarnaa ja yksi papin pieraisu* kuvaa hyvin tunnelman latistumista ja sen mahdollisia seurauksia. ("The efforts of many days to reform the manners of a person will come to nothing, when the teacher himself makes a gross social error.") *Sairas lääkäri ja haukkumaton koira ovat maailmassa hyödyttömiä*. Niistä ei ole apua, kun ne eivät pysty toteuttamaan niihin kohdistettuja tarpeita ja toiveita. *Lääkäriin, joka tahtoo parantaa toisen, ei pidä näyttää omiaan*.

Sokea lapsenomainen usko on riippuvuutta, josta potilas voi parannuttuaan pyrkiä irti. Ihailtu parantajaparka saa tuntea karvaasti, että

kiittämättömyys on maailman palkka

loppui voihkina – unohtui lääkäri

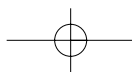
kun sairas parantuu, hän alkaa vihata lääkäriä.

Sosiaalinen arvostus

Potilaan osoittama kunnioitus näkyy myös lääkärin korkeana sosiaalisena arvostuksena. Lääketieteen kehittyessä lääkäri nousi sosiaalisen arvostuksen huipulle ja on siellä vieläkin. Hän kuului kylän kermaan:

Paras se, joka parantaa toisetkin.

Jos et voi tulla kuninkaaksi, tee itsesi lääkäriksi.

Realistisuus

Onneksi potilas–parantaja-suhde on useimmiten realistinen. Varsinkin sivistystason nousu ja lääketieteellisen tiedon saatavuus lisää nykyajan potilaan kykyä ja halukkuutta realistiseen aikuinen–aikuinen-suhteeseen. Tällöin parantaja tietää rajansa, eikä potilas odota häneltä mahdottomia. Jos potilas vielä pitää parantajastaan, hän ei hevin moiti, saati haasta tätä oikeuteen, vaikka parantaja olisikin tehnyt hoitovirheen:

Virheille ei voi tohturikkaan mitää.

Lääkärin erehdys on Jumalan tahto.

Realistinen potilas–parantaja-suhde toimii asialinjalla. Huumori saattaa helpottaa, avata väyliä ja parantaa, kunhan potilaalle ei naureta. Puhe voi olla potilasta rauhoittavaa, rentoutumiseen johdattelevaa, mutta lörpöttely kiusaa potilasta, sillä *lörpöttelevä lääkäri on pahempi kuin kuume*. Jos parantajan ja potilaan välinen hoitosuhde on kunnioittava ja perustuu tosiasioiden hyväksymiseen ja hoitosuhteen osapuolten samansuuntaiseen ponnistukseen hoidon onnistumiseksi, kummankaan osapuolen ei tarvitse koettaa miellyttää toinen toistaan irtopisteiden saamiseksi. Lääkärin on tällöin myös helpompi määrätä lääkkeitä ja hoitoja, jotka potilas kokee epämiellyttäväiksi.

Lääkärin ei pidä kysyä, miltä se maistuu tai tekee, vaan auttaako se.

Potilas, joka ei noudata ohjeita, tekee lääkärin kovaksi.

Kohtuuton potilas muuttaa lääkärin kohtuuttomaksi.

Luottamus lääkäriin saa potilaan tekemään parhaansa hoidon onnistumiseksi.

Ei lääkäri voi ottaa lääkettä sairaan puolesta.

Sairaus ei ole vielä parantunut, kun lääkäri on reseptin kirjoittanut.

Aina hoitosuhteen osapuolten välille ei synny kunnioitusta ja luottamusta, vaan potilas laukkaa lääkäristä toiseen. Mutta *joka lääkäristä toiseen juoksee, tulee pian haudankaivajan luo*. Realistinen potilas sallii, että parantaja on inhimillinen, heikko ja sairastuva: *ei pidä halveksia sairaan lääkärin lääkkeitä*.

Parantajien hierarkia

Eri parantajaryhmien välillä on aina vallinnut hiljainen sotatila. Koululääketieteen rinnalla on ollut mitä erilaisimpia vaihtoehtoparantajia noitatohtoreista kansanparantajiin, jotka kuitenkin usein ovat kunnioitettavia ja osaavia. Oikea lääkäri on kuitenkin pääosin tunnustettu tiedoiltaan ja taidoiltaan mahtavimmaksi. Tähän hierarkiaan liittyy revii-rikamppailu, jota myös viime vuosina on käyty. Hammaslääketieteessä hammasteknikojen toimenkuva, suuhygienistien osaavuus sekä erilaiset vastuukysymykset ovat nostattaneet mieliä: *jos noita noituu, niin kyllä lääkäri lääkitsee*. Saman ammattikunnan sisällä on monenlaisia koulukuntia, jotka kiistelevät hoitojensa paremmuudesta. Toiset opinahjut ovat arvostetumpia kuin toiset. Kuten Salerno 1000–1100-luvuilla totesi, *Valenzan lääkäreillä on pitkät hatunlierit, mutta vähän tietoa*.

Tämän tutkimuksen tekijän potilas, nuori terveystakeskuslääkäri, kertoi erään oman potilaansa tokaisseen hänelle, että “tulín tänne vain saadakseni lähetteen oikealle (sic!) lääkäriille (eli spesialistille)”. Parantajien keskinäinen erimielisyys nakertaa potilaan uskoa parantajiin ja heikentää potilaan luottamusta koko ammattikuntaan. Itse potilastapauksesta ei pitäisi kiistellä potilaan kuulleen. Ammattikunnan sisäiset koulukuntakiistat pitäisi pitää pois julkisuudesta. Pitäisi siis pestä pyykki omassa piirissä.

Riita viihtyy kollegojen keskuudessa, panettelu pappien joukossa.

Hippokrates sanoo kyllä, Galenos ei.

Ei yksikään kerjäläinen vihaa toista kerjäläistä kuin lääkäri toista.

Tällainen erimielisyys vallitsee usein terveystakeskuslääkäreiden (myös hammaslääkäreiden), yksityisten lääkäreiden ja sairaalalääkäreiden välillä. Kun potilas maksaa kunnolla, hän katsoo oikeudekseen vaatia nopeampaa ja parempaa palvelua sekä hoitoa: *ei hyvää halvalla!*

Koska lääkärit eivät pysty parantamaan kaikkia, monet kääntyvät vaihtoehtohoitojen puoleen. Monet vaihtoehtoparantajat korostavat hoitojensa luonnonmukaisuutta, sillä heistä *luonto on parempi kuin keskiarvolääkäri*. Toisaalta länsimaisen lääketieteen tunkeutuessa kansanparantajien ja poppamiesten toiminta-alueille, se tunkee heidät myös helposti pois, vaikka yhteistyö voisi koitua potilaiden hyväksi. Uudet hoitomuodot ja vieras parantaja hyväksytään usein kriitikkömästi – usein jälkikäteen potilaiden suruksi. *Ei oma kylä pidä arvossa parantajaa*.

Karismaattinen parantaja

Aina on ollut parantajia, joita arvostetaan ja kunnioitetaan poikkeuksellisen paljon. Heidän oppilaansa ja seuraajansa ovat myös päässeet osallisiksi heidän maineestaan:

Jos maakappale kuului aikaisemmin noitatohtorille, niin häntä seuraavakin asukas on noitatohtori.

Parantajalta odotetaan itseluottamusta, kykyä tehdä päätöksiä ja taitoa ilmaista itseään:

Sillä, jolla ei ole selviä mielipiteitä, ei voi tulla povariksi eikä lääkäriksi.

Parantajan usko lisää potilaan uskoa. Kokeellisesti on osoitettu, että parantajan usko hoitoon ja lääkkeen vaikuttavuuteen lisää niiden myönteistä tehoa:

Poliitikot ja lääkärit uskovat toimenpiteittensä ja pillereidensä erehtymättömyyteen. Jokainen parantaja pitää itseään Hippokrateena.

Aito itsetunto välttää minän korostamista, ja nöyryys pukee parantajaa:

Kehuskelevan lääkärin lääkkeet eivät ole hyviä.

Luokkakaunaisuus

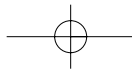
Kunnioitus voi olla myös herran pelkoa, sekoitus arvonantoa, tiedon, taidon ja oppineisuuden arvostamista sekä vihaa ja kateutta parempiosaisia kohtaan. *Lääkäri on vanhin aatamin aikuisista herroista.* Nykyään tällainen ajattelu on varmasti vähenemässä.

Turvallisuus ja luottamus hoidon kulmakivinä

Hädän hetkellä parantajaa tarvitaan. Parantajan läheisyys ja avun saamisen mahdollisuus luo turvallisuutta. Parantajalle kuuluu sama arvostus kuin perinteisesti poliisille ja palokunnalle – ystäville, jotka auttavat hädässä.

A friend in need is a friend indeed.

Don't live in town where there are no doctors.

Parantaja on välttämättömyys, kuten henki- ja sairausvakuutus, halusit sitä tai et.

En halv läkare i närheten är bättre än en hel på avstånd.

Ammattitaitoisen parantajan tulee ymmärtää niin ulkoisten puitteiden kuin oman ulko-
muotonsakin merkitys luottamuksen välittämisessä – *puku tekee miehen*. Esimerkiksi
lääkärin pukeutuminen ja kampaussävyt sekä työtilan värit, sisustus, järjestys ja puhtaus vai-
kuttavat siihen, millaisen ensivaikutelman parantaja välittää itsestään potilailleen. Tähän
viittaa muun muassa toteamus *lääkärin eteishallista*. (Se näyttää mahdollisimman
komealta, jotta potilaalle syntyisi luottamus lääkäriin.)

Luottamukseen vaikuttaa myös lääkärin ennakkomainen, sillä *hyvän lääkärin portil-
la tungeksii paljon potilaita*. Myös lääkärin ikä vaikuttaa luottamuksen syntymiseen.
Ehkä vanha lääkäri herättää enemmän luottamusta kuin nuori lääkäri: *an old physician
and a young lawyer, and confine both in equal frankness*. Miten nuori parantaja kyke-
nee käytöksellään ja toiminnallaan voittamaan potilaan luottamuksen? Potilas uskoo kyllä
vastavalmistuneella olevan paljon tietoa, mutta epäilee tämän kokemuksen riittävyyttä:

On vaikea olla lääkärin koekappale.

Ny läkare, ny kyrkogård.

Milloin ammattitaito sitten on riittävä? Entä jos kirurgin käsi vapisee ja hänen sil-
mänsä ovat punaiset? Entä milloin potilas alkaa pelätä, että kirurgi on liian vanha?

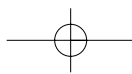
Kirurgilla pitää olla kotkan näkö, leijonan rohkeus ja neidon käden herkkyyys.

Lääkärin oma esimerkki rakentaa potilaan luottamusta ja potilaan halua (introjektio)
ottaa parantajan ohjeet omikseen:

It is a good doctor who follows his own direction.

Tuttu on turvallista. Potilas tarvitsee itselleen vastuullisen tuki- ja luottohenkilön,
johon turvata. Liukuhihnamaiset, satunnaiset ja päivystysluontoiset käynnit aina eri paran-
tajalla eivät tyydytä potilasta tai parantajaa eivätkä edistä optimaalista hoitoa. Ne ovat
myös raskaita koko hoitohenkilökunnalle:

Uudella lääkäriellä on yksi silmä sokea.

Potilas kaipaa ymmärtämystä. Useimmiten hän tietää itse, mitä olisi pitänyt tehdä, jottei hän olisi sairastunut. Moralisoiva parantaja muistuttaa liikaa ankaraa, saarnaavaa ja jankuttavaa vanhempaa. Moittivat kommentit, kuten ”tee sitä, älä tee tätä”, ”taasko sinä” tai ”etkö sinä kunnoton koskaan opi”, osoittavat, että asiallisen terveysthohjauksen ja terveysterrorin ero on hiuksenhieno. Sairaus voi parantua saarnatenkin – potilaan itsearvostuksen ja mielenterveyden kustannuksella. Tällöin potilas voi masentua ja vihastua.

Lääkäri kielti multa huonon seuran.

Potilaan tulee luottaa, että hänet hyväksytään sellaisenaan. Häpeä on huono kannustin. Parantajan kannattaisi muistaa, että potilaan epäterveellinen tapa voi olla tälle kaikkein nautinnollisinta elämänlaatua, josta hän ei, moitteista huolimatta, ole valmis luopumaan.

Se, joka ei ota eikä polta tupakkaa, kuinka hän voi pysyä hengissä?

Voi nähdä enemmän vanhoja juoppoja kuin vanhoja lääkäreitä.

Humalas ei oo, enneko on maas pitkällä ja viel pelkää kaatuvansa.

Onko tupakka pilleriä pienempi vai suurempi paha ahdistuksessa?

Tupakka pittää panna vaekka akka avannossa lienöön.

Pelko hoitoon hakeutumisen ja luottamuksen esteenä

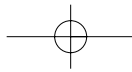
Kukapa ei parantajan luo tullessa vähän pelkäisi?

Motto: The physician cannot prescribe by letter he must feel the pulse. (Seneca)

Tuomar kuulee, lääkäri näkee, mitä mieli ei siedä.

Edellä viitattiin potilaan kaipaavan empatiaa, ei moraalisaarvoja. Hoidossa potilaat usein taantuvat (regressio) lapsuuden kokemusmaailmaan. Syntyy voimakkaan ristiriitaisia tunteita. Toisaalta syntyy halu luottaa, saada turvaa parantajalta kuin lapsi turvaliselta vanhemmalta, toisaalta syntyy pelko ankan ja rankaisevan vanhemman arvostelusta ja rangaistuksesta. Hoitosuhde voi olla kaikille osapuolille henkisesti vaikea viharakkaussuhde. Potilaan parantajaansa heijastamat tunteet (transferenssi) synnyttävät parantajassa, usein tiedostamattomia, vastatunteita (vastatransferenssi):

The doctor is often more feared than disease.

Siksi potilaan ymmärtäminen (empatia) ja myös parantajan itsetarkkailu sekä -tuntemus ovat onnistuneen hoidon peruselementtejä:

Lääkärin täytyy osata vaieta oikeassa silmänräpäyksessä.

Pelko estää hoitoon hakeutumisen valitettavan usein, vaikka *joka tautinsa salaa, ei löydä lääkettä*. Hoitoon tullaan usein pakon sanelemana ja liian myöhään. Tuolloin esimerkiksi hammas on jo poistettava, tai syöpä on saattanut levitä liian pitkälle.

After the death the doctor.

On helpompaa siirtää hoitoon tuloa ja pistää ikään kuin pää pensaaseen.

Tieto lisää tuskaa.

Kun käännyt lääkärin puoleen, aina löytyy kummallisia sairauksia.

Ujo, häveliäs ja alemmuudentuntoinen potilas joutuu paljastamaan rumaksi kokemansa ruumiinsa ja paljastamaan mielensä sellaisiakin puolia, joita hän piilottelee myös itseltään. Jokainen voi kuvitella, miltä tuntuu mennä lääkäriin ja kokeisiin, jos on sukupuolitauti: *jokaista tuskaa ei pidä lääkärille raahata*.

Hoitoon hakeutumisen esteenä on usein kivun ja hoitotoimenpiteiden pelko. Potilailla on ollut epämiellyttäviä kokemuksia jokaisesta parantajaryhmästä.

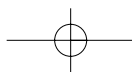
Kun apteekkari parantaa, sairaat kivusta kiljuvat.

Etenkin menneinä aikoina, jolloin ei ollut tehokasta kivun poistoa ja nukutusta, hoito oli itse sairautta tuskallisempaa. Oli tuskallista, kun raajoja amputoitiin ja haavoja poltettiin hehkuvalla raudalla, sillä ainoa kivunpoistomenetelmä oli vahva humalatila. Usein potilas ei tule hoitoon, koska juuri ennen hoitoon tulemistä, kipu ja muut oireet ovat hävinneet. Näin potilas on jälleen saanut syyn pistää päänsä pensaaseen:

När läkaren kommer, är smärtan borta.

Suusta suuhun kulkeutuneet kauhukertomukset, vuosisataiset ennakkoasenteet ja isovanhempien sekä vanhempien tarinat ja sanaton viestintä synnyttävät potilaissa pelkoja ja ennakkoasenteita:

Tohtori kirurgi, joka ei jätä ainoatakaan luuta ehjäksi.

Yhä vieläkin rallatellaan: "Tiedän paikan kauhean, koulun hammasklinikan. Siellä hampaat revitään - -." Kuten sananlaskussa sanotaan, *tohtori ja nytkijä ovat kammottavia teurastajia*.

Potilaan kokema myönteinen ensivaikutelma parantajasta ja parantajan empatiasäteily mahdollistavat avoimen ja rehellisen viestinnän:

*Rippi-isältä ja lääkäriltä älä salassa pidä.
Kerro koko tarinasi lakimiehellesi ja lääkärillesi.*

Potilas haluaa miellyttää parantajaansa ja antaa itsestään mahdollisimman (ja ehkä jopa liian) myönteisen vaikutelman ja muuttaa tosiasioita sellaisiksi, kuin hän luulee parantajan niiden haluavan olla.

Don't misinform your doctor nor your lawyer.

Pelkävällä ei pää pelaa, ja vihainen ei halua yhteistyötä. Hoidon onnistuminen edellyttää, että potilas kertoo avoimesti elämästään, elintavoistaan ja oireistaan eikä mieti, että "mitä sitä nyt miehinen mies kaikkia pikkuasioita ruikuttelemaan ja että vähän tuossa rintalastan kohdalta joskus kirpaisee, mutta kun nyt tuo vaimo tilasi ajan, niin..."

Kuka suuttoman taurin tietää?

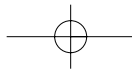
Vanhat vaimot ja pienet lapset tekevät lääkäristä narrin.

(Lapset eivät osaa kertoa, missä tauti on, ja vanhojen vaimojen sairauksia lääkäri ei pysty parantamaan.)

Lääkäri – asianajaja – pappi

Lääkäri, pappi ja asianajaja (jatkossa lakimies) muodostavat niin sanotun epäpyhän kolminaisuuden. Nämä kolme ammattiryhmää, professiota, esiintyvät usein parantajasananlaskuissa kaksin tai kolmisin. Ne ovat kolme tarpeellista ammattia, joiden edustajia tarvitaan usein kipeästi ja joita rakastetaan ja vihataan. Kaikki kolme ammatinedustajaa ovat vaikuttajia, jotka syntymästä haetaan – ja vielä senkin jälkeen – vaikuttavat itse kunkin olemassaoloon:

Jumalaa ja lääkäreitä etsitään hädässä.

Pappi hoitaa ja parantaa ihmisten suhteita tuonpuoleiseen, lääkäri mielen ja ruumiin sisäistä tasapainoa ja asianajaja ihmisten suhteita muihin ihmisiin ja instituutioihin:

Pappi siivoaa sielun, lääkäri kehon, asianajaja lompakon.

Kärjistettynä edellinen sananlasku tarkoittaa sitä, että lääkäri hoitaa kuolevaa, jolle pappi antaa viimeisen voitelon ja jolle asianajaja tekee testamentin. Potilaan kuoleman jälkeen lääkäri suorittaa ruumiinavauksen, pappi saattaa vainajan hautaan, ja omaiset asianajajineen riitelevät edesmenneen omaisuudesta. Lain asiantuntijan ja parantajan yhteistyötä kuitenkin tarvitaan yhä enemmän hoidon ja yksilön laillisten oikeuksien sekä lääketieteen rajapinnoilla. Mitkä sitten ovat nämä oikeudet, mitkä ovat velvollisuudet, ja kuka on vastuussa?

Myös lääkäri ja asianajaja tarvitsevat muualta neuvoa.

Lääkärinä seuraa pappi, pappia lukkari, joka soittaa kuolinkelloja.

Usein eri ammattiryhmät kyräilevät toisiaan epäluuloisesti ja vartioivat mustasukkaisesti reviirejään. On siis terveellistä tarkastella, mitä yhteistä eri ammattiryhmillä sananlaskujen perusteella on.

Jos potilas kuolee, tohtori on tappanut hänet, mutta jos hän paranee, pyhimykset ovat pelastaneet hänet.

Asioiden ajaminen menestyksekkäästi, taudin tarkka diagnosoiminen ja sielun tuskien lievittäminen edellyttävät avunhakijalta luottamuksellista tosiasioiden ja tuntemusten ilmaisemista:

Älä piilota mitään papiltasi, lääkäriltäsi tai lakimieheltäsi, muutoin vahingoitat sieluasi, ruumistasi tai omaisuuttasi.

Älä petä lääkäriäsi, rippipappiasi tai lakimiestäsi.

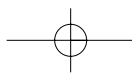
Älä anna vääriä tietoja tohtorillesi äläkä lakimiehellesi.

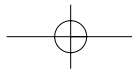
Kerro koko tapauksesi lakimiehellesi tai tohtorillesi.

Joka valehtelee lääkärilleen ja neuvonantajalleen, pettää eniten itseään.

Lääkärille ja asianajajalle ei saa mistään vaieta.

(Koska se, miten he voivat auttaa sinua, riippuu siitä, kuinka täydellisesti he tuntevat tilanteesi.)

Uskoutuessaan potilas, asiakas ja lähimmäinen, paljastaa salaisuuksia, joiden hän toivo ehdottomasti pysyvän salassa. Intimiteettisuoja olkoon siis niin lääkärin, asianajajan kuin papinkin kunniavelvollisuus. Ajatellaanpa vaikka katolisen kirkon järkkymätöntä kantaa rippisalaisuuteen. Se on, painostuksista huolimatta, säilynyt vuosisatoja loukkaamattomana. Entä jos lääkäri havaitsisi potilaansa sairastavan isorokkoa?

Tuomar kuulee, lääkäri näkee, mitä mieli ei siedä.

Lääkärin kuuluu ymmärtää, vaieta oikealla hetkellä.

Pappi näkee ihmiset parhaimmillaan, lakimies pahimmillaan, mutta tohtori näkee heidät juuri sellaisina, kuin he ovat.

Eräs luottamuksen perusedellytyksiä on vaikuttajan, poliitikon, vanhemman ja kasvattajan oma esimerkki, sanaton viestintä, sillä *teot puhuvat enemmän kuin sanat*. Parantajan, opettajan, lääkärin, papin ja asianajajan oma, nuhteeton esimerkillinen elämä on sanaton viesti, sillä kukapa uskoo köyhän alkemistin kulanvalmistuskykyyn. Kuka seuraisi sellaisen lääkärin neuvoja, joka on menettänyt terveytensä turmiollisilla elämäntavoillaan?

Köyhä alkemisti, sairas lääkäri.

Se saarnaa hyvin, joka elää hyvin.

Lääkäri, pappi ja lakimies ovat tukihenkilöitä kriisitilanteissa. Kriisitilanteissa kaitataan usein syvällistä ja ymmärtävää elämäkokemusta, vanhuuden tuomaa viisautta. Siksi potilaat eli asiakkaat suhtautuvat usein epäillen nuoren, uraansa aloittelevan lääkärin, papin tai asianajajan taitoihin:

On parempi, jos lääkäri ja (buddhalainen) pappi ovat vanhoja.

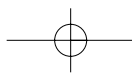
Nuoren asianajajan kanssa häviää perintö, nuoren lääkärin kanssa terveys.

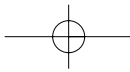
Paha olla lääkärin koekappale.

Nuorella juristilla pitää olla uusi hirttolava.

Toisaalta vanha voi olla leipiintynyt ja varallisuutensa saavuttanut. Potilaan, asiakkaan, hätä ei enää kiinnosta häntä. Nuori, vastavalmistunut taas voi olla tiedoiltaan vanhaa ammattilaista nykypäiväisempi ja asiastaan innostuneempi. Nuori voi olla vanhaa nälkäisempi auttamaan potilaitaan sekä tekemään uraa ja rahaa.

Kantotuolissa kulkeva lääkäri ei vieraile köyhän talossa.

Lääkäri, pappi ja asianajaja ovat kokkapuheiden kohteita ja letkautusten lemmikkejä. Mutta kenen ammatti on vihatuin, halveksituin ja pelätyin? Apua tarvitsevan riippuvuus asiantuntijasta, intiimien asioiden paljastaminen ja asiantuntijoiden palkkiot, kirkollisverot sekä kirkon varallisuus ovat kirvoittaneet monia kirpeitä sananlaskuja.

Papeista on pohja helvetissä.

Pappi ja koira saavat ruoan haukkumalla.

Asianajajat ja sotilaat ovat pirun pelikavereita.

Fond of law suits, little wealth; fond of doctors, little health.

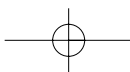
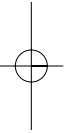
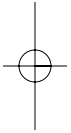
Käräjöimisen ystävällä on vähän rahaa; lääkärin ystävällä on vähän terveyttä, munkin ystävällä on vähän kunniaa.

Lääkäreiden, pappien ja asianajajien maallinen hyvinvointi on herättänyt kateutta. Tosin rahanahneus voidaan tosin sijoittaa mihin tahansa ihmisryhmään. Myös kateus on ollut poliittisen manipulaation väline: "Ei saa rikastua toisten sairaudella."

Asianajaja arvostaa hopeaa, tuomari rakastaa kultaa.

Papin pussi on pohjaton, lukkarin laari lairaton.

Lääkärit ja juristit hyötyvät parhaiten muiden ihmisten vahingoista.

LOPPUSANAT

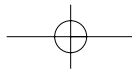
Lääkärille, parantajalle ja vaikuttajalle ei riitä, että hän osaa vain oma alansa ja ammatinsa temput ja että hän on ihmisruumiin ja ihmismielen mekaanikko. Vaikka hän tietää koululääketieteen luonnontieteelliset tosiasiat ja olettamukset, hänellä tulisi olla myös kokonaisvaltaista näkemystä – vaistomaista viisautta, intuitiivista oivallusta ja suhteellisuuden tajua. Hänellä pitäisi olla kykyä ja rohkeutta valita erilaisista vaihtoehdoista, erilaisista eturistiriidoista paras, usein tasapainoisin kompromissi. Lääkärin tulisi arvioida, mikä on potilaan, omaisten, hoitoyhteisön, yhteiskunnan ja parantajan – ja jopa ihmiskunnan etu.

Lääkärin tulisi päättää, mikä on oikein, mikä väärin? Mihin huomio tulisi suunnata? Mitä hoitomenetelmiä tulisi käyttää? Kuinka paljon poliitikot, rahapussin vartijat, saavat määrätä hoidoista ja tutkimuksen suuntauksista? Valmiita vastauksia näihin kysymyksiin ei ole. Jokainen parantaja ja jokainen lääkäri on hoitotilanteessa useimmiten yksin. Hän joutuu kantamaan vastuun omantuntonsa, ammattikuntansa kirjoitettujen ja kirjoittamattomien sääntöjen, tietokoneiden suoritekontrollien, taloustoimistojen, lakien ja asetusten sekä säädösten ja ohjeiden puristuksessa. Lisäksi hänen on vastattava potilaiden, heidän omaistensa sekä kollegojen ja työyhteisön odotuksiin – vieläpä eri uskontojen ja kulttuurien puristuksessa.

Parantajan, opettajan ja vaikuttajan tulee tietää asioista entistä enemmän. Hänellä tulee olla tietoa paitsi sairauksista ja niiden hoidosta, myös instituutioiden ja yhteiskunnan koneistojen rakenteista sekä toiminnoista. Parantajan tulee osata täyttää yhä useampia lomakkeita ja tehdä yhä useampia tilastoja. Ja mikä vaikeinta, hänen tulisi ymmärtää ihmisen ja tämän yhteisön arvomaailmaa sekä kulttuurin toimintamalleja. Hänen tulisi myös ymmärtää yhteisön, ihmisten fyysisen ympäristön, luonnon sekä yksilön elämäntilanteen monimutkainen vuorovaikutus. Miten parantaja voisi oppia ymmärtämään potilasta ja hänen omaistensa, sukunsa, klaninsa ja uskontonsa usein ristiriitaisia toiveita sekä luovimaan niiden ristipaineissa?

Miten parantaja oppii tuntemaan itsensä siten, että hän oppisi käyttämään itseään hoidon eräänä tärkeimpänä välineenä? Miten parantaja oppii arvioimaan oman vaikutuksensa hoitotapahtumaan, oman osuutensa dynaamiseen vuorovaikutusprosessiin? Miten parantaja osaa itse olla lääkkeenä potilaan mielen ja ruumiin vaivoihin? Mikä on oikea muoto, antotapa ja määrä parantajan kokonaispersoonallisuutta, jotta hoitosuhde pidetään terveenä?

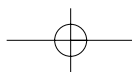
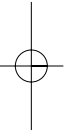
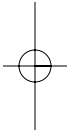
Parantaja joutuu usein syntipukiksi. Usein häntä syytetään antamatta hänelle mahdollisuutta puolustautua. Vaitiolovelvollisuus sitoo parantajan kädet. Hän saa usein syyt potilaan, tämän ihmissuhteiden ja yhteisön sairauksista, sillä omantunnon syytökset on turvallista projisoida kilttiin kohteeseen. Miten parantaja sitten jaksaa hillitä itsensä?

Potilasta pitää ymmärtää. Loukkaukset sekä henkinen ja fyysinen väkivalta, jotka muihin yhteiskunnan ammattiryhmiin kohdistettuina johtaisivat oikeusjuttuihin, painetaan useimmiten villaisella ja sanotaan, että "se kuuluu palkkaetuihin". On oleellista tuntea itsensä, jotta osaa ohjata itseään, kehittyä ja kasvaa. Lisäksi tulee vähentää heikkouksiin, hillitä vääriä reaktiotapojaan sekä saada jostakin voimia.

Nykyaikainen parantamisentaito, lääketiede, perustuu yhä enemmän yhteistyöhön. Lääketiede on yhteistyötä paitsi kollegojen ja muun hoitohenkilökunnan, myös muun terveysterveys- ja sosiaalihuollon kanssa. Lisäksi se on yhteistyötä lainsäätäjien ja kunnallisten viranomaisten kanssa. Siksi on mielestäni tärkeä oivaltaa, että kaikki hoitoketjuun vaikuttavat ovat joko parantajia tai pahentajia – poliitikosta pappiin ja lääkäristä lääkintävahtimestariin. Siten myös hammaslääkärit, psykologit, suuhygienistit, naprapaazit ja kiropraktikot ovat periaatteessa myös vaikuttajia ja vastuullisia. Yhteistyö on voimaa, ja keskinäinen kunnioitus koituu potilaan ja siten myös meidän kaikkien hyväksi.

Jokaisen on tehtävä itse kysymyksensä ja löydettävä niihin omat vastauksensa. Toivottavasti näistä sananlaskuista on siinä iloa ja hyötyä. Ei ole vaivatonta pysytellä terveyden kaidalla polulla. On raskasta sairastaa. Ei ole helppoa olla parantaja, mutta haastavaa ja antoisaa se on.

Y · T · H · S

YLIOPPILAIKEN TERVEYDENHOITOSÄÄTIÖ

Töölönkatu 37 A
00260 Helsinki

puh. (09) 405 051
fax (09) 405 0500
www.yths.fi

ISBN 978-951-9414-93-5 (nid.)
ISBN 978-951-9414-94-2 (PDF)
ISSN 1237-5888